

Jihočeská univerzita České Budějovice

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie a pedagogiky

Rodinná výchova, základy sexuální výchovy a její možnosti u
dětí předškolního věku

Bakalářská práce

Autor – Libuše Marková

Vedoucí bakalářské práce – Mgr. Miroslav Procházka

Studijní program – B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor – Učitelství pro mateřské školy

Datum odevzdání – březen 2009

Anotace

Název: Rodinná výchova, základy sexuální výchovy a její možnosti u dětí předškolního věku

Bakalářská práce se zabývá oblastí rodinné výchovy a prvotní sexuální výchovy již u dětí předškolního věku. Na tuto oblast by měla navazovat sexuální výchova na základních školách, ale takto pojatou sexuální výchovu jako vyučovací předmět asi nenajdeme. Příčinou může být i to, že někteří dospělí (nejen rodiče, ale i učitelé) nevědí, jak by s dětmi měli o otázkách sexu hovořit. Práce je zpracována do dvou hlavních oblastí, ale do osmi kapitol. Oblasti se týkají zpracování na část teoretickou a část praktickou. Úvod se zabývá způsobem zpracování této práce, jejím rozdělením na jednotlivé kapitoly. V teoretické části (obsahuje 6 kapitol) se zaměřuji na problematiku rozvoje osobnosti dítěte v kontextu poznatků vývojové psychologie, sleduji možnosti rodiny i mateřské školy v oblasti rodinné a sexuální výchovy. Tato část je zpracovaná na základě použité literatury a podrobněji se zabývá pohledem specialistů na rodinnou a sexuální výchovu v předškolním věku a to nejen v dnešní době, ale i v minulosti. Zaměřila jsem se na zastoupení sexuální výchovy ve vzdělávacích programech, na primární prevenci sexuálního zneužívání a týrání, a především na možnostech využití poznatků v práci učitelek mateřských škol. Další oblast je zpracována jako část praktická (obsahuje 2 kapitoly), která je zaměřena na program činností pro předškolní děti a na vyhodnocení funkčnosti tématického celku v konkrétní mateřské škole.

Abstract

Family education, basics of sex education and its possibilities for children of preschool age

The bachelor study deal with region education ot home and primordial sex education already at action preschool age. On this region have connect sex education at base schoul, but so include sex education as subjekt about find. Cause of disease be it, that some grown-up (not only parent, but teacher) knot, as by with children had about question sex talk. Work is process to two gunpointregion, but to eight chapter. Region with refer process for sector theory and sector functional. Preamble with deals working method this work, hers break up into various chapter of. In theoretical part (contain 6 chapter) with point at problems development personality child in context piece of knowledge developmental psychology, follow options family and nursery in region family and sex education. This part is worked by virtue of used literature and detailed wiht deals sight specialist in family and sex education in preschool age and it not only at the present time, but in the past. Direct be myself at agency sexual education at educational program, at primary prevention sex abuse and maltreatment, and especially on possibility utilization piece of knowledge at work woman teacher nursery. Other region is process as part practical (contain 2 chapter), who is aim at programme activity for preschool children and on evaluation functionality thematic whole in concrete nursery.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „**Rodinná výchova, základy sexuální výchovy a její možnosti u dětí předškolního věku**“ vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a materiálů, které uvádím v seznamu literatury.

V Českých Budějovicích dne 20. března 2009

.....

Libuše Marková

Touto cestou bych chtěla poděkovat Mgr. Miroslavu Procházce za odborné vedení a cenné rady při zpracování bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat PaedDr. Aleně Váchové za metodickou pomoc při zpracování praktické části práce a za její ochotu a vstřícnost.

Motto:

Lidský život se točí pouze kolem sexuality. Na tom se nic nezměnilo a nezmění.

(Sigmund Freud)

OBSAH

Úvod.....	8
-----------	---

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Historie a tradice sexuální výchovy.....	11
2. Rodinná a sexuální výchova z pohledu vývojové psychologie.....	17
2. 1. Prenatální období.....	18
2. 2. Kojenecké období.....	18
2. 3. Rané dětství.....	20
2. 4. Předškolní dětství.....	21
3. Sexuální výchova v rodině.....	22
3. 1. Proč je rodina důležitá.....	23
3. 2. Realizace sexuální výchovy v rodině.....	24
3. 3. Děti poznávají svět otázkami.....	26
3. 4. Obavy rodičů	28
4. Sexuální výchova v mateřské škole.....	30
4. 1. Spolupráce s rodiči.....	31
4. 2. Metody a prostředky ve výchově dětí.....	33
5. Sexuální výchova a podpora zdraví ve vzdělávacích programech.....	36
5. 1. RVP PV.....	36
5. 2. Program Zdravá MŠ.....	39
6. Primární prevence.....	42
6. 1. Nebezpeční „přátelé“ dětí.....	42
6. 2. Sexualita a právo.....	45

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7. Průzkum informovanosti dětí předškolního věku v oblasti sexuální výchovy.....	48
7. 1. Cíle a předpoklady praktické části.....	48
7. 2. Metody a techniky sběru dat.....	49
7. 3. Charakteristika vzorku respondentů průzkumu a prostředí.....	51
7. 3. 1. Charakteristika mateřských škol a lokalit jejich umístění.....	51
7. 3. 2. Charakteristika vzorku respondentů.....	53
7. 4. Prezentace a interpretace výsledků.....	54
7. 4. 1. Vyhodnocení řízeného rozhovoru s dětmi.....	54
8. Závěry výzkumu.....	57

ZÁVĚR.....	59
------------	----

SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY.....	60
---	----

PŘÍLOHY K PRAKTICKÉ ČÁSTI

Příloha č. 1 - *Tématický celek*

Příloha č. 2 - *Myšlenková mapa*

Příloha č. 3 - *Fotografie z tématického celku*

Úvod

Ve své práci nazvané Rodinná výchova, základy sexuální výchovy a její možnosti u dětí předškolního věku bych chtěla nastítnit problematiku sexuální výchovy z hlediska jejího obsahu, významu, uplatňování principů a cílů.

Problematikou jsem se začala zabývat na základě vlastních zkušeností. Jako nejdůležitější, která na mě měla vliv, bylo mé zaměstnání jako sociální asistentka v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež. Zde jsem se několikrát ocitla v nepříjemné situaci, kdy jsem musela řešit sexuální problémy a nevědomost svých klientů namísto jejich rodičů.

Cílem mé práce je nutnost systematické sexuální výchovy již v předškolním věku.

Chtěla bych si ověřit svoji domněnku, že pozitivní vliv na získání vědomostí, znalostí, postojů a chování v oblasti sexuality má vzájemná koordinovaná spolupráce rodiny se školním zařízením, především již s mateřskou školou.

Přesto předpokládám, že největší míra zodpovědnosti za sexuální výchovu dětí bude stále záviset na rodině a odvíjet se od rodinného prostředí. Dle vlastní zkušenosti vím, že rodiče tuto zodpovědnost přenechávají školským zařízením, předpokládají, že jejich děti zde získají veškeré znalosti. Na základní škole děti tyto poznatky získávají až v 8. třídě, při hodinách biologie. Je mnoho dětí ve věku od 10-14 let, které nejsou dostatečně poučeni od rodičů o sexualitě. Nejvíce dětí, s kterými jsem tyto problémy řešila, bylo z rodin, které byly ovlivněny náboženstvím. I v dnešní moderní době, jsem se setkala s velmi zastaralými názory právě u těchto rodičů, kde převládá názor, že dívky se vše dozví ve škole a nejlépe až v den svatby. Dívky i chlapci z těchto rodin se raději svěřují cizí osobě, nemají základní znalosti o svém těle a i ve škole se bojí zeptat.

Proto jsem se rozhodla zpracovat tuto bakalářskou práci, kde je mojí snahou spojit názory odborníků. Jedná se o současné autory, kteří zastávají shodný názor, a to, že se sexuální výchovou se má začínat v nejranějším věku. Jejich základní myšlenka je snaha informovanosti a překlenout tabu v této oblasti. Překonat ostych, když se nás dítě zeptá z oblasti sexuality.

V první části této práce se pokouším popsat historii sexuální výchovy, kdy je možné určité srovnání s dnešní dobou. Dále se zaměřuji na rodinnou a sexuální

výchovu z pohledu vývojové psychologie, kde se snažím o popis vývojových období dítěte a jeho začínající sexuality z pohledu odborníků. Součástí bakalářské práce je snaha o nástin sexuální výchovy nejen v rodině, ale i v mateřské škole a především jak je zastoupena ve vzdělávacích programech. Na závěr první části jsem se zaměřila na primární prevenci v oblasti zneužívání a týrání dětí a na jejich práva. Tato problematika je velmi závažná, choulostivá a zasloužila by si samostatné zpracování, proto jsem ji mnoho nerozebírala, ale věnovala jsem se jejímu nástinu.

V publikacích, které uvádím na konci této práce se shodla značná část autorů, že každý, kdo chce předávat informace musí být dostatečně zralý, jít příkladem a být přesvědčen, že činí dobře. Měla by to být osoba, která bude jednat na profesionální úrovni a bude znát nejnovější postupy a poznatky o sexualitě dětí.

V praktické části bakalářské práce se zaměřuji na týdenní tematický celek, na popis činností pro děti věku od 5 – 7 let. Program činností jsem absolvovala v určité mateřské škole a dále se zabývám srovnáním s mateřskou školou, ve které tento program neproběhl a která nemá vypracovaný metodický materiál pro sexuální výchovu.

Úkolem tohoto šetření je ověřit tyto hypotézy:

- 1) Předškolní děti z mateřské školy mají nedostatečné znalosti z rodinného prostředí v sexuální výchově, před vstupem do základní školy.
- 2) Předškolní děti z mateřské školy mají nedostatečné znalosti z rodinného prostředí v oblasti prevence sexuálního zneužívání.
- 3) Předškolní děti z mateřské školy, které byly se sexuální výchovou v MŠ seznámeny, mají dostatečné znalosti před vstupem do základní školy. Mají výrazněji profilované postoje ke zdraví a ke svému tělu, mají vštípeny znalosti v prevenci sexuálního zneužívání.

V závěru práce se pokouším vyhodnotit poznatky z teoretické a praktické části a vyvodit z nich určité podněty pro praxi.

Cílem této práce je:

Tato práce by měla seznámit rodiče a učitelky mateřských škol s duševním vývojem a se sexuálními projevy dětí v předškolním věku. Přála bych si, aby po přečtení této práce došlo k motivaci a zamyšlení nad vlastními přístupy k sexualitě a aby tato práce pomohla čtenářům pochopit, jak pracovat s dětmi v této oblasti. Neboť to je základ k tomu, aby takto poučené a vychovávané děti mohly předávat dál svůj zdravý postoj k sexualitě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Historie a tradice sexuální výchovy

Každá složka výchovy, stejně tak jako pojetí výchovy v tom nejobecnějším smyslu, má svou historii. Sexuální výchova, tak jak je v současné době vnímána, představuje určitou výslednici mnohaletého historického vývoje.

Z hlediska obsahu můžeme sledovat vývoj sexuální výchovy od pohlavní výchovy, přes sexuální, výchovu k partnerství, manželství a rodičovství až po rodinnou výchovu a výchovu ke zdravému způsobu života. Při celkově zjednodušeném pohledu bychom mohli klidně konstatovat, že sexuální výchova prolínala v různých obměnách celou historií lidstva (Janiš, 2006).

Sex byl, je a nepochybně bude součástí života člověka po celý život. Zcela pochopitelně s sebou přinášel celou řadu krásných prožitků, ale také na druhé straně i řadu problémů. Od počátku lidstva se v podstatě řeší problém prostituce, cizoložství, incestu a také jak neotěhotnět nebo naopak jak přijít snadno a rychle do jiného stavu. Dlouhodobě aktuální problém je prevence pohlavně přenosných nemocí.

Není tomu tak dávno, kdy slovo sexualita bylo zapovězeno a sdruženo pouze s tělesným a zvířecím pudem. Bylo to velmi vulgární a společensky nevhodné. Bylo to slovo, které se smělo pouze šeptat anebo se nesmělo vůbec vyslovit. Přesto i v historii lidstva v různých kulturách probíhala sexuální nebo pohlavní osvěta.

Již během 18. a 19. století bylo napsáno několik publikací o sexualitě. Mnohé z nich byly velmi dobré a sloužily vhodně svému účelu. Mnoho učených mužů, ale také žen z dřívější doby se věnovalo dlouhá léta ze svého života studiu pohlaví a zanechali světu velkou řadu hodnotných děl, z nichž některá byla krajně vědecká a technická, avšak jiná byla prostá, netechnická a dokonale jasná a pochopitelná pro laika, pro kterého byla určena.

V roce 1896 vyšla v Praze první kniha týkající se tohoto tématu - v českém překladu nazvaná „Pohlavní zdravotěda“ od univerzitního profesora Sevedy Ribbinga ze Švédska. Uvedená útlá knížka krásnou starou češtinou pojednává ušlechtilým způsobem o pohlavních záležitostech člověka – o anatomii a fyziologii pohlavních orgánů, o pohlavním životě a požitcích, o menstruaci, manželství, o mravnosti, prostituci, pohlavních nemocích, onanii, poluci, ochranných prostředcích (Jarošová a kol., 2003, s. 110).

Na konci 18. století dochází k postupnému odtabuizování lidské sexuality a tento trend se v určitých periodách i v různých oblastech Evropy více, či méně prosazoval. Prvopočátky pohlavní výchovy můžeme nalézt u filantropistů. Za motivační základ jim posloužily některé zmínky z Rousseauova Emila.

V Čechách se otázkou pohlavní výchovy zabýval B. Bolzano (1781 – 1848). V českém školství se problém pohlavní výchovy prvně objevuje v pedagogickém díle A. Pařízka (1748 – 1821). Jeho zásluhou byl v roce 1790 vydán překlad Praktické knihy ruční (autor Wilbaum), který obsahuje doporučení realizovat pohlavní poučování mládeže. Skutečným průlomem do nazírání na existenci lidské sexuality, byla knih Kraft – Ebinga: Psychopathia sexualis (Sexuální psychopatie). G. A. Lindner do své struktury pedagogických disciplín začleňuje i pedagogiku sexuální, která svým obsahem vychází ze zvláštností výchovy odlišného pohlaví.

K otázkám spojených s pohlavím životem začínají v odborných pedagogických a lékařských časopisech vycházet rozličné rubriky, vznikají první společnosti, které si za základ předmětné činnosti volí některou z částí sexuálního života.

Přes všeobecnou shodu, že pohlavní výchova má být uskutečňována v rodinném prostředí, je vytvářen všeobecný tlak na školu, aby právě ona byla hlavním garantem za danou výchovu. Neoptimálnějším předmětem, v kterém by se mohly žákům informace prezentovat, se jeví přírodopis. Dospívajícím jsou předkládány základní poznatky o biologické funkci rozmnožování, jako například popis pohlavních orgánů, menstruace, oplodnění, těhotenství, porod aj. doplněné o požadavek vypěstování odpovídajících hygienických návyků.

Snahy o přímé prosazení pohlavní výchovy do škol narážely z počátku na odpor jak laické, tak i odborné veřejnosti. Přesto se zavádění základního poučení o zásadách pohlavní hygieny, pohlavního pudu, onanii, nebezpečí pohlavních chorob atd. nakonec v atmosféře pokusných škol a diskusí o možných a nutných reformách ve školství, do školní výuky plně prosazuje.

K výrazným změnám v otázce přístupu došlo v období po první světové válce. Každý válečný konflikt vytváří předpoklady pro tvorbu nových sexuálních norem, názorů a postojů a zároveň zvýrazňuje potřebu nových přístupů k sexuální výchově mládeže. Výrazně se promítá pokles dospělé mužské populace. Pod vlivem této reality je mládež vtahována předčasně do sexuálních vztahů.

V období první republiky působil na realizaci pohlavní výchovy jeden významný a nepřehlédnutelný faktor v podobě filozofických názorů a autorita tehdejšího prezidenta republiky – T. G. Masaryka, který „tlačil“ celou problematiku pohlavní výchovy do mravní roviny. Jednoženství a jednomužství Masaryk chápal tak, že každý muž má mít ve svém životě jen jednu ženu a žena jen jednoho muže, to vše samozřejmě ve svazku manželském. Dochází k názoru, že mezi ženou a mužem je úplná rovnost a mluví dokonce o „pohlavním demokratismu“, který konfrontuje se starším „pohlavním aristokratismem“. Za velmi ožehavé téma považoval Masaryk problematiku „pohlavní mravnosti“, přičemž konstatoval její neutěšený stav, který hodlal napravovat na základě znalosti psychiky dětí a mládeže. Podle Masaryka hlavně tehdejší škola přinášela riziko předčasných a scestných informací o pohlavním životě v důsledku přeplnění učeben jednotřídních škol žáky často rozdílného věku. Masaryk podobně jako J. J. Rousseau volal po kontrole dětské zvědavosti, zejména ve věcech pohlavních.

Přístup k pohlavní osvětě byl do značné míry ovlivněn, bezesporu upřímnou, snahou vedenou Z. Záhořem. V časopise Národní osvěta začala od roku 1929 vycházet na pokračování populárně naučná rubrika, jím vedená, pod názvem „Výchova k rodičovství“. V této souvislosti si Z. Záhoř klade i dílčí úkoly, které konkretizuje. Například za pomoci „spisů pohlavně poučných pro mládež“ oslovit

mládež. Prostřednictvím brožur, tisku, přednášek, světelných obrazů, filmů a divadelních představení působit na „výchovu širokých vrstev lidových“,

Za zmínku stojí i poznámka Z. Záhoře o případném uvažování o změně názvu z pohlavní výchovy na „výchovu k rodinnému životu“.

Ve 20. a 30. letech došlo k další akceleraci a celá osvěta dostala určitý vnitřní řád. K hlavním zásadám pohlavní výchovy patřilo především dodržeti některé podmínky, které sledovaly jeden cíl – oddálit uvědomování si vlastní sexuality a následně i problému sebeuspokojování (samohana, onanie, masturbace).

Vytváření překážek v přístupech k informacím s nesexuální tematikou v období dospívání ze strany rodičů, školy a společenské morálky vedlo nepřímo k vydávání restriktivních opatření a publikací s odstrašujícím obsahem. Mnozí lékaři a moralisté na stránkách četných knih „děsili“ dospívající mládež z onanie. Onanismus v polovině 19. století dospěl do stádia, kdy jedinci podezřelí z onanie byli vybavováni specifickými přístroji a ochrannými pomůckami s cílem zabránit onanii. Jednalo se například o ostnaté rukavice, bandáže na genitálie, pásy cudnosti, byl sestrojen speciální „erekční detektor“, který v akutním případě rozezněl zvonek v ložnici rodičů dospívajícího dítěte.

Ještě v roce 1925 se onanie všeobecně potlačovala. Dokonce existovala i dětská „masturbační sanatoria“.

K rozvoji pohlavní výchovy přispělo především její pojmání jako prostředku proti dalšímu rozšiřování prostituce a pohlavních chorob. Současně je kladen důraz na rozumovou výchovu, na odstranění rozličných „dráždivel“, včetně příliš „otevřeně“ psaných knih.

U pedagogů dochází k zajímavému posunu v názorech na samotnou realizaci a to, že hromadné formy výuky nepatří vzhledem ke značným individuálním rozdílům mezi neoptimálnější vyučovací metody. Je však mít stále na zřeteli, že i v této oblasti se prosazoval vliv katolické církve a pochopitelně zde byl i silný vliv společnosti na posílení instituce rodiny.

Na lékařské platformě se začíná rozvíjet nový vědní obor – sexuologie, stejně tak jako i sexuální psychologie, které významně přispívají k odstraňování mnohaletých tabu kolem lidské sexuality.

Ve 30. letech, kdy se naplno projevují průvodní příznaky hospodářské krize, přechází postupně pohlavní osvěta v osvětu sexuální. Dochází k „rozevření“ diskusních témat, majících vztah k lidské sexualitě (Janiš, 2006).

V roce 1940 vyšla v českém překladu kniha „Sexuální harmonie a eugenika“ amerických autorů Klistona a Morleya, která jemně a cudně umožňovala seznámení se skutečnostmi, které jak autoři uváděli by měli znát všichni muži a ženy. I v této době byla stále sexualita považována za něco sprostého, něco o čem se nesmí mluvit. Kniha velmi jasně a srozumitelně vysvětluje jednotlivé otázky týkající se lidské sexuality. Již zde se vyskytuje myšlenka, že pohlaví je docela normální a přirozená část lidského těla, o které lze psát z výchovatského hlediska, není zde nic co by bylo abnormální, nepřirozené nebo nestydaté. Velmi přirozeně je zde pojednáno o souloži, o pohlavních chorobách, a co je velmi zajímavé, je zde proveden praktický návod, který slouží k zabránění početí.

V následujících letech až do roku 1989 byla sexuální výchova poněkud v ústranní a soustředila se pouze na odborné přednášky týkající se anatomie a fyziologie, hygieny a zásad antikoncepce.

V posledním desetiletí 20. století došlo k výraznějšímu posunu významu sexuální výchovy a jejímu začlenění do školní výuky.

Mění se také styl života, hierarchie hodnot, postoje a role. To, co bylo dříve tabuizováno, je dnes akceptováno. Tyto změny postihly i oblast sexuality, na kterou působí více rizikových faktorů (např. přenos pohlavních chorob a hepatitidy typu B a C). Mladí lidé začínají sexuálně žít dříve a také velmi intenzivně na ně působí média a internet, které se touto oblastí zabývají z mnoha pohledů a jistým způsobem mohou působit negativně na vytvoření postojů k sexualitě. Sexuální výchova dospívajících v současnosti by měla probíhat lineárně a obsahovat základní témata týkající se zdravé sexuality, mezi které patří ontogeneze lidské sexuality, fyziologie pohlavních orgánů, antikoncepce, prevence pohlavně přenosných chorob včetně hepatitidy typu B a C, přijetí

vlastního těla, uplatnění emocionálního a kognitivního potenciálu ve vrstevnických vztazích a sexuální deviace. Také z těchto důvodů se v dnešní edukaci týkající se pohlavního života musíme zaměřit nejen na již uvedené základní okruhy, ale také na lásku, hodnoty, postoje.

Analýza uvedených fakt týkající se historie sexuální výchovy podává obraz skutečnosti, že i v dobách minulých, přes častý nesouhlas mnohých jedinců, žili osvícení odborníci, kteří si byli vědomi významu této výchovy v rámci prevence pohlavně přenosných chorob a také celkové spokojenosti lidí (Jarošová a kol., 2003, s. 110 - 111).

2. Rodinná a sexuální výchova z pohledu vývojové psychologie

Vývoj člověk probíhá tzv. *kontinuálně* čili trvale, plynule a bez přerušení či velkých skoků. Pozorujeme-li dítě den za dnem, žádné velké změny nezaznamenáme. Vidíme-li však takového malého kojence jenom jednou za týden, zdá se nám, že pokaždé trochu poskočil. Sledujeme-li ho v určitých intervalech po měsíci, jsou to skoky očividné. A díváme-li se na dětský vývoj s odstupem ještě delším, postřehneme v něm i jakási období rychlejších změn (jakoby vývojových výbojů) a pak zase období, kdy se navenek nic neděje, ale kdy se všechny předešlé zisky zpracovávají, konsolidují, pořádají a kdy se v skrytu připravuje zase něco nového. Všímají si toho rodiče i profesionální vychovatelé a všímají si toho samozřejmě i badatelé od dávných dob do dneška (Matějček, 1996, s.9).

Od samého počátku, prakticky od početí se dostáváme do různých forem kontaktů. Prvotně s mateřskou osobou, po narození záhy i s nejbližšími kolem nás, s těmi, kteří o nás pečují a uspokojují naše základní potřeby. Kontakt udržujeme sami se sebou, což nám umožňuje bezproblémový život v realitě. Vyrůstáme v rodině, potkáváme se s ostatními - dospělými a dětmi, ti nás formují, a formují tak i náš vztah k druhým lidem. Po celou dobu vývoje se rozvíjí také jedna z nejintimnějších složek našeho života – složka sexuality. Je vytvářena interakcí mezi jedincem a společenskými strukturami. Podílí se na tvorbě proměnlivého a dynamického rozměru naší osobnosti, je součástí kvality našeho bytí. Existuje během celého životního cyklu, harmonizuje utváření identity a posilování mezilidských vazeb. Je jednou z nejintimnějších forem našeho prožívání, potřebou emočního naplnění v koexistenci s druhým člověkem. Je základem pro blahobyt jednotlivců, dvojic, rodin a společnosti. Základ zdravé sexuality je sebeláska a sebeakceptace (Štěrbová, 2005)

2. 1. Prenatální období

Předpoklady ke správné sexuální výchově vznikají již při početí člověka. Nový, nikdy neopakovatelný lidský jedinec, je buď pohlaví mužského nebo ženského. Tedy od samého začátku je člověk nasměrován pro jednu ze dvou zcela odlišných sexuálních rolí. Odlišných v chování, zájmech, ve způsobu práce a v celém svém poslání. To vše je v podstatě podmíněno biologicky a správnou nebo špatnou výchovou může být posilován nebo mařeno.

Začátkem třetího měsíce probíhá první závažné období sexuálního vývoje – utváří se zevní pohlavní ústrojí (u chlapců vlivem vlastního hormonu z varlat).

Druhé závažné období sexuálního vývoje probíhá mezi čtvrtým a šestým měsícem nitroděložního života, kdy u chlapců jsou některé oblasti centrálního nervového systému pod vlivem hormonů z varlat. Tím jsou dány předpoklady, aby nervová soustava mužů a žen různě reagovala na podněty sociálního prostředí. To se pak projevuje v sexuálním chování.

Výchova k rodičovství a k dobrým sexuálním vztahům předpokládá i správnou citovou výchovu. Začínáme s ní již v těhotenství (Pšenička, 1994, s. 74).

2. 2. Kojenecké období

Označení kojenecké období se používá pro první rok života člověka tradičně, i když dnes velká většina matek tak dlouho dítě nekojí. V poslední době se však na základě výzkumu opět zdůrazňuje význam kojení a přirozené výživy mateřským mlékem pro zdárný kognitivní i emocionální vývoj dítěte. Během této doby se rozvíjí řada tělesných i psychických funkcí.

První projevy chování dítěte vycházejí z vrozených reflexů, k nejvýznamnějším patří reflexy sací, polykací, vyměšovací, obranné (škytání, kašlání, zvracení).

Podmíněné reflexy se utvářejí od druhého týdne života a jsou součástí vývojově velmi důležité schopnosti učit se. Lidský organismus je při narození poměrně málo vybaven pro samostatný život. Relativní nedokončení vývoje některých funkcí mu však současně dává i větší prostor pro větší rozmanitost v učení různým druhům chování (Paulík, 2004, s. 30).

V prvním měsíci života se dítě vyrovnávalo s nároky života na světě mimo ochranné stěny mateřského těla. Ve druhém měsíci už je na světě jako doma. Už poznalo, že tu jsou „jeho“ lidé, kteří spolehlivě reagují na signály jeho úzkosti a nepohody, že je tu mateřská náruč, která skýtá teplo, ochranu a všechno blaho světa, že u matky je zdroj potravy, o niž stačí jen se přihlásit (Matějček, 1996, s.20).

V sedmém měsíci po porodu se v citovém vývoji u většiny dětí objevuje výrazná citová reakce – *citové pouto*. Jeho podstatou je, že se dítě silně zaměří na jednu osobu, chce být neustále v její blízkosti.

Osobou, na kterou je zaměřena tato silná citová vazba dítěte, je nejčastěji jeho matka. To, že se v dítěti objevila tak silná citová reakce, převážně zaměřená na jednu osobu, je velmi důležitým činitelem v jeho dalším vývoji.

Toto probuzení silného citového pouta je třetím závažným obdobím sexuálního vývoje (Pšenička, 1994, s. 74).

Proces socializace v prvním roce života se odvíjí především od vztahu k matce (k rodičům). Dítě ji postupně vnímá jako samostatnou bytost, čímž se vytváří také předpoklady k uvědomování sebe sama jako samostatného jedince. Matka za normálních okolností zajišťuje uspokojení potřeb dítěte. Dítě se v kontaktu s ní učí základům mezilidské komunikace (Paulík, 2004, s. 31).

Matka, otec a všichni ostatní, kdo mají do výchovy dítěte co mluvit, jsou přece každý samostatnou osobností, s určitými vlastními názory a ideály, se svými poznatky a zkušenostmi – a (nezapomeňme, prosím) se svými rodičovskými postoji. Nebezpečí je podle mých zkušeností v podstatě trojí.

Když někdo z rodičů je pro rodičovství ještě nezralý a nevyspělý – když mu to nic moc neříká.

Když obtíže, které počáteční soužití s dítětem přináší, přerostou jednomu nebo oběma rodičům tzv. přes hlavu.

Je tu nebezpečí, které postihuje takřka výhradně matky (samozřejmě jen nemnohé) a které spočívá v tom, že si matka dítě v pravém slova smyslu „přivlastní“ (Matějček, 1996, s.24-25).

Narušení rovnováhy mezi matkou a dítětem zvyšuje riziko vývojových obtíží a problémů utvářející se osobnosti (např. dvojí vazba při nesrozumitelnosti komunikace mezi matkou a dítětem s následnou nesrozumitelností jejich emočních vazeb). Citový chlad a lhostejnost matky nezajišťující naplnění potřeby dítěte bezpečí a citové jistoty pak způsobuje citovou deprivaci (Paulík, 2004, s. 32).

2. 3. Rané dětství

Ve druhém a třetím roce po porodu probíhá čtvrté závažné období sexuálního vývoje. Dítě si ve společenství rodičů utváří vlastní vědomí své pohlavní role v životě, buď role mužské, nebo ženské. Právě nejasné rozlišování mužské a ženské role se stává příčinou poruch sexuálních funkcí (Pšenička, 1994, s. 75).

Konec třetí roku znamená pro dítě z psychologického hlediska *velký vývojový předěl*.

Loučí se se svým časným dětstvím, kdy žilo pod ochrannými křídly „svých lidí“ v ochranných zdech svého domova. Nyní tyto hranice překračuje a jde na svou životní výpravu do světa. Je už pro to také vývojově vybaveno.

Už má všechny charakteristické rysy bytosti lidské (na rozdíl od živočicha přírodního). Ale překračuje už také hranice svého primitivního lidství a vstupuje do vývojové etapy, kdy se bude rozvíjet jeho lidství kulturní a civilizované (Matějček, 1996, s. 42).

2. 4. Předškolní dětství

V této kapitole popisují ty etapy, které jsou podstatné pro sexuální výchovu v mateřské škole.

Předškolní dítě po třetím roce (a již velmi zřetelně po čtvrtém roce) za normálních okolností překračuje hranice svého nejbližšího rodinného okruhu a k vědomí vlastního „já“, tj. k své identitě, přidává nový významný prvek – *vztah k druhým dětem*, k svým vrstevníkům, ke své generaci. S lidmi z této své generace bude jednou chodit do školy, pak do tanečních, pak s nimi půjde do zaměstnání či kam všude ještě, odtud bude mít přátele a většinou spolupracovníky, milence i manžela či manželku (Matějček, 1996, s. 48).

V předškolním věku děti začnou chápat rozdíly mezi pohlavími včetně odlišností role chlapce a děvčete. Např. již čtyřleté děti si uvědomují, že pohlaví je životně neměnným znakem člověka. V procesu sociálního učení si pod vlivem ostatních dětí, dospělých i medií příslušnou roli osvojují a zpravidla se snaží chovat v jejím duchu. To se mimo jiné projevuje i upřednostňováním společnosti jedinců stejného pohlaví při hře apod. Přitom se uplatňuje imitace dospělých i jejich posilování těch projevů chování, které blízcí dospělí považují za adekvátní pro dané pohlaví (Paulík, 2004, s. 33).

Rozhodující význam pro utváření prvotního citového vztahu dítěte k „jeho lidem“ má pocit bezpečí a jistoty, který mu tyto lidé už v jeho kojeneckém a batolivém věku zajišťují. Tady se s největší pravděpodobností rozhoduje o tom, jaké toto dítě bude mít vztahy k druhým lidem – vztahy přátelské, milenecké, manželské, rodičovské, ať už je můžeme či nemůžeme zařadit do kategorie erotických či sexuálních (Matějček, 1996, s. 90-91).

3. Sexuální výchova v rodině

Rodina je důležitým prostředím nejen pro sexuální výchovu od raného dětství až do období dospívání. V současnosti, kdy se setkáváme se sexualitou takřka na každém kroku a kdy je sexuální výchova alespoň součástí školních osnov již od základní školy, se na význam rodiny zapomíná. Někteří rodiče jsou přesvědčeni, že jejich děti již všechno ví, že se vše potřebné o sexualitě a pohlavním dospívání dozvěděli ve škole nebo už ve školce či v časopisech a svou roli v této oblasti podceňují. Naopak, právě v době, kdy informace o sexualitě jsou volně dostupné téměř kdykoliv a komukoliv, je role rodičů jen obtížně nahraditelná (Šilerová, 2003, s. 19).

Dobře fungující rodina poskytuje dítěti potřebnou dávku citového zázemí a poskytuje mu důležité životní vzory. Význam prostředí, ve kterém dítě žije, je pro jeho vývoj důležitý. V období života dítěte do šesti let hraje důležitou roli vše, co dítě prožilo, co si vyzkoušelo a co se naučilo na základě vztahů, vzorů, poučení v rodině a případně v mateřské škole (Rašková, 2004).

V rámci sexuální výchovy je rodina pro dítě zdrojem poučení, vzoru i vztahu. Proto prostředí, ve kterém dítě žije má pro jeho vývoj tak důležitý význam.

Prvotní úlohu v sexuální výchově má rozhodně rodina, protože rodiče mají hlavní odpovědnost za výchovu svých dětí (Rašková, 2005).

Sexualita je souhrnem našich postojů, představ a vztahů k jiným lidem, zahrnuje naše představy o muži a ženě, o sobě, naše sexuální chování, představy o našem sebevědomí. Všechny tyto postoje a vnímání sexuality se formují od raného dětství a v úzké souvislosti s rodinným životem, tedy zejména se sociálním učením prostřednictvím nejbližších členů, popřípadě výchovných pracovníků, učitelů.

Postoj k sexualitě je tak tvořen souhrnem vlivů, které formují naše postoje k sexualitě. Jde o sexuální pud – libido, vztahy v rámci vývoje osobnosti, kdy procházíme vývojovými stádii a vyrovnáváme se s vývojovými úkoly – od bazálních pocitů důvěry vs. nedůvěry, přes identifikaci se sociálními rolemi,

potýkáme se se sexuální zvědavostí. V raném školním věku, v prepubertě a adolescenci se postupně dostáváme do vztahů s opačným pohlavím a tyto vztahy mají postupně kvalitativně jinou podobu.

Nesmíme zapomínat na kulturní vlivy – etnické, náboženské, geografické a zejména na již výš zmiňované nejbližší okolí v podobě domova a rodiny. K vlivům na postoje k sexualitě se řadí vzdělání – výchova, osvěta. Samostatnou nepříjemnou kapitolou, která jedince ve vztahu k sexualitě poznamená, jsou traumatické sexuální zkušenosti (Štěrbová, 2005).

3. 1. Proč je rodina důležitá

Rodina je nejpřirozenějším prostředím pro sexuální výchovu, pro rozhovory o pohlavním dospívání, o lásce, partnerství, o erotice, sexualitě a jejích projevech. Důvodů pro to je řada.

- *Blízkost a intimita*

Rodina je místem, víceméně jediným, kde děti i dospělí zažívají blízkost a intimitu. To jsou ideální podmínky pro důvěrné rozhovory, které lze jinde jen obtížně napodobit. To je vhodné prostředí pro předávání informací, není to ale ideální pro vytváření a sdílení hodnot a postojů, které jsou v oblasti vztahů a sexuality velmi důležité.

- *Důvěra a blízkost*

V dobře fungující rodině panuje atmosféra vzájemné důvěry a sdílení. Rodiče s dětmi hovoří o řadě věcí, od běžných každodenních radostí a starostí, přes plánování volného času, společných aktivit až k dlouhodobým plánům, vážným věcem v životě rodičů i dětí. To co se děti o sexualitě dozvědí v důvěrném rámci rodiny, budou spíše považovat za pravdivé a důležité než to, co se dozvědí pokoutně.

- *Rodinné hodnoty*

Rodina je prostředí, v němž její členové sdílejí společné hodnoty. Ty se mohou týkat například mezilidských vztahů, volného času, víry a náboženství, peněz, výchovy dětí, úcty k druhým aj.

Hodnoty se vztahují také k partnerským vztahům a k sexualitě. Oblast hodnot vztahujících se k sexualitě může být významně ovlivněna vyznávaným náboženstvím.

Předávání hodnot probíhá i v situacích, kdy o to rodiče záměrně neusilují, v průběhu každodenního života.

- *Přirozené situace*

Rodina je místem společných aktivit rodičů a dětí, tedy společné práce, zábavy, tráveného času a hlavně soužití. V takových podmínkách vzniká přirozený prostor pro rozhovory o pohlavním dospívání, lásce či sexualitě.

- *Širší rodina*

Rodinu tvoří jen rodiče a dítě, ale také prarodiče, sourozenci a další členové. Prarodiče často vyprávějí dětem zážitky ze svého dětství a dospívání, vyprávějí o seznámení a začátcích svých vztahů, o době, která byla odlišná od současné. Děti od nich získávají jiný pohled a hlavně mohou prožívat další blízké a důvěrné vztahy (Šilerová, 2003, s. 19-22).

3. 2. Realizace sexuální výchovy v rodině

O výchově sexuální se v rodinách hodně uvažuje – dnes v době tzv. sexuální revoluce zřejmě ještě více než kdy dříve.

Dnes tedy zásadně platí, že máme-li jednu děti a jestliže nám na nich záleží, neujdeme otázce, co a jak dělat, abychom je připravili na období jejich rozvinuté

sexuality, kdy budou samy zakládat svůj rodinný život. Jde přitom o to, aby si přitom počínaly s radostí, s odvahou a ovšem i s náležitou dávkou odpovědnosti.

Je jasné, že pouhé „poučení“ o věcech sexuálních na to nestačí. Nestačí na to ani sebedůkladnější instruktáž o technice antikoncepce, kterou můžeme dětem poskytnout při vstupu do věku mladistvého. Všechny naše znalosti, vědomosti a technické dovednosti jsou totiž ve službách sil, které jsou uloženy v hlubších vrstvách naší odpovědnosti.

K oněm přírodním silám, jež nám pomáhají sexualitu ovládat, patří i náš rozum, naše inteligence a ovšem především naše prapůvodní a prazákladní společenská orientace. Říká se jí „prosociální“ a znamená to, že jsme spíše k druhým přátelští než nepřatelští, že máme spíše tendenci jim pomáhat než jim škodit, že zkrátka musíme s druhými lidmi vyjít, protože jinak by nám nebylo dobře a jako lidský rod bychom nepřežili.

To tedy znamená, že *na rovině základních citových vztahů vždycky dítě vychováváme i sexuálně* – málo, hodně – dobře, špatně – vědomě, nevědomě –ale vždycky nějak. Záleží tedy na tom jak!

K citovosti a citlivosti vychováváme nejvíce dítě tehdy, když se sami chováme citově a citlivě, což znamená také bezprostředně a upřímně.

Na druhé rovině dítě přijímá docela přirozeně, bez vnucování a poučování modely chování oněch lidí, kteří jsou s ním a kteří jsou jeho, tj. svých nejbližších vychovatelů. Záleží tedy na tom, zdali a jak se tito lidé chovají „mužsky“ a „žensky“, jak se na sebe usmívají nebo neusmívají, jak spolu mluví nebo nemluví, jak se berou za ruku, jak si projevují přízeň a něžnost, jak se líbají a jak si dávají najevo vzájemnou (nebo jen jednostrannou) sexuální přitažlivost. To všechno lze zajisté provádět jemně, taktně, s citem, s noblesou.

Je tedy výchovně dobré a žádoucí, když si rodiče vzájemně projevují svou mužskou a ženskou citovost.

Jistě by rodiče neměli děti svým chováním sexuálně dráždit a provokovat (bohužel, děje se to), ale je přirozené, když se před dětmi objímají, líbají, hladí, jeden druhému připravují něco milého (nějaké překvapení nebo i legraci).

V takové sexuální rodinné atmosféře se pak lépe daří i to, co představuje třetí rovinu v našem výchovném schématu – totiž sexuální poučení.

Třetí rovina sexuální výchovy je rovina vědomostí, informací, znalostí, technik a praktik, jichž se dostává dítěti poučením.

Je nebezpečí, že když se dítěti nedostane onoho základního citového naladění na rovině první ani pozitivního modelu chování na rovině druhé, pak bohužel sebelepší poučení na rovině třetí k plnohodnotnému prožitku vlastní sexuality stačit nemusí. Takový člověk je samozřejmě schopen sexuálního uspokojení svého a třeba i svého partnera, ale zůstává přece jen o mnoho ochuzen.

Jestliže se však dítěti dostalo všeho dobrého na úrovni vztahů i na úrovni modelů chování, pak je jen velmi málo pravděpodobné, že by se mohlo „zkazit“ poučením, které by se mu dostalo ve škole (Matějček, 1996, s. 89-94).

3. 3. Děti poznávají svět otázkami

Děti kolem tří let a v dalších letech předškolního období poznávají svět neustálými otázkami a odpověďmi rodičů.

Je zcela přirozené, že děti kladou rodičům otázky, jak přišly na svět. Dostanou-li odpověď vyhýbavou nebo žádnou, budou se ptát, zvláště v období puberty jinde. Odpověď na tyto otázky musí být tedy včasná a pravdivá (Uzel, článek)

I v liberální atmosféře naší společnosti stále přetrvávají projevy jisté zdrženlivosti, má-li se - především před dětmi – nenuceně hovořit o sexualitě. Od nepříjemných pocitů nám často pomáhá tradiční historka o čápovi. Rodiče a prarodiče tak zavádějí již od samého počátku zcela chybný pohled na toto téma (byť tak nečiní se špatným úmyslem).

Dříve nebo později dítě „pravdu“ zjistí od jiných dětí a usoudí: „Protože mi rodiče všechno vysvětlovali čápem, musí být věci spojené se sexem strašně sprosté a oplzlé“. Dítě se pak o této tématice raději už nezmiňuje a většinu pocitů spojených se sexualitou si nechává pro sebe.

Tímto způsobem si o sexualitě vytváří vlastní představy – některé správné, mnohé však chybné – zatímco rodiče jsou spokojení, protože se jim podařilo vyhnout se „nepříjemné“ události. V dětech se takto hromadí a ustalují negativní a povrchní postoje v oblasti, jež patří k těm nejnádhernejším aspektům lidského života (Melgosa, aj., 2003).

O sexualitě by měli rodiče mluvit s dětmi od nejútlejšího dětství. Tam, kde mají rodiče pro své děti čas – a ten by pro své děti měli mít rodiče vždycky – je zcela přirozené, že otevřeně odpovídají na jejich otázky.

A nejen to, že rodiče otevřeně odpovídají. Je žádoucí, aby sami navodili vhodnou chvíli s příznivou pohodou pro rozhovor (kdy dětem vyprávějí a vysvětlují věci, které se dotýkají sexuality).

První otázky o vzniku života dávají děti kolem tří let. Oba rodiče by na ně měli být připraveni. Je to především matka, na kterou se v tomto věku děti nejčastěji obracejí. Matka i otec odpovídají vždy pravdivě. Pravdu sdělují postupně, po částech a způsobem, který je srozumitelný.

Je především na rodičích, aby podle duševního a tělesného vývoje svého potomka určili nejvhodnější období pro sexuální informace.

Už od útlého mládí bychom měli učit dítě všechno pojmenovat správnými názvy a upozorňovat na nevhodná vulgární slova. Označení mužského a ženského genitálu má v mnoha rodinách často poetický charakter, jedna paní učitelka z mateřské školy nedávno nasbírala desítky mazlivých názvů, kterým bychom se neměli vyhýbat. Rodiče by měli pochopitelně kontrolovat i svůj vlastní jazyk a

informovat děti o tom, že některá slova se na veřejnosti ve slušné společnosti nepoužívají (Uzel,článek).

Rodiče mají povinnost, aby v rámci výchovy k otcovství a mateřství předávali svým dětem základní poznatky ze sexuální oblasti. To je nejen jejich povinnost, ale i právo, aby jako první předávali tyto informace svým dětem. Je to z psychologického hlediska žádoucí a správný postup. Škola pak později tuto rodičovskou sexuální výchovu postupně rozvíjí (Pšenička, 1994, s. 78 - 116).

3. 4. Obavy rodičů

Řada rodičů může mít nejrůznější zábrany hovořit se svými dětmi o sexualitě a pohlavním dospívání. Na tom není nic neobvyklého. Lidská sexualita i její vývoj je velmi intimní oblastí a je provázena jistou, přirozenou, mírou studu. Stud by ovšem neměl névážít. Bariéry by rodiče měli překonat v zájmu svých dětí a v zájmu vzájemného vztahu a důvěry. Nejčastější obavy rodičů jsou:

- *Nedostatečné znalosti*

Rodiče se obávají, že nemají dostatečné množství znalostí a poznatků o pohlavním dospívání, sexualitě a souvisejících oblastí. Tato obava ale není opodstatněná. Menší ani větší děti neočekávají naprosto detailní informace. Pro ně je důležité hlavně vysvětlení podstaty daného jevu.

- *Chybějící slovník*

Může se stát, že rodiče nevědí, jak mají s dětmi o sexualitě hovořit. Často je obtíž v tom, že rodiče neznají správné názvy nebo se jim zdá divné či nevhodné je používat.

Menší děti nepovažují např. názvy pohlavních orgánů za nic mimořádného či podivného, pokud se je naučí včas.

- *Nedostatek jistoty*

Přestože rodiče znají správná slova, nejsou si někdy jistí, jak s dětmi o sexualitě a pohlavním dospívání mluvit.

Pro všechny rozhovory je důležitá upřímnost a pravdivé informace (Šilerová, 2003, s. 24-25).

Mnozí rodiče se na tento choulostivý rozhovor připravují natolik pečlivě, až jej jednoduše nejsou schopni realizovat. Proto se rozhodnou vyřešit své rozpaky tím, že se řečem o sexu důkladně vyhýbají (Chalke, 2000, s. 12).

4. Sexuální výchova v mateřské škole

Víme, že předškolní věk představuje velice dynamické období ve vývoji člověka. Dítě si nachází své místo v rodině i v určitých skupinách svých vrstevníků a učí se navazovat a rozvíjet společenské vztahy. Je to období, kdy se děti začínají ptát a jejich dotazy také směřují k problematice jejich těla, základním vztahům a postojům mezi lidmi, sledují např. sexuální chování lidí i zvířat atd. Dítě předškolního věku je zvědavé, pozoruje svět kolem sebe, o všem hovoří bez ostychu a chce vysvětlit věci či jevy, kterým nerozumí. Se svými dotazy se obrací především na rodiče, ale pokud navštěvuje mateřskou školu, tak se ptá i paní učitelky. Stojí za to se zamyslet nad myšlenkou Radima Uzla : *"Nejčastější rozpaky vznikají z obavy, že bychom toho mohli dítěti říci příliš mnoho a příliš brzy. Tento strach je samozřejmě zbytečný, protože dítě přijímá pouze informace, které jsou jeho věku a duševnímu obzoru přístupné a srozumitelné, všechno ostatní okamžitě pustí ze zřetele. Spíše bychom se měli snažit o to, abychom toho dítěti neřekli příliš málo a příliš pozdě."*

(Rašková aj., článek)

Pro děti předškolního věku však dnes nebývá rodina jediným sociálním a výchovným prostředím. U většiny dětí v době mezi třetím a šestým rokem vstupuje do jejich života také mateřská škola.

Mateřská škola nepřipravuje dítě jen pro školu, ale pro vlastní život. Zcela samozřejmě a přirozeně ovlivňuje dítě i v oblasti lidských sexuálních vztahů. Samo školní prostředí zanechává ve vědomí a sociálním chování dítěte významnou stopu. Dítě se poprvé ocitá dlouhodoběji mimo rodinné zázemí.

Dítě se setkává s mnoha novými situacemi, které ovlivňují i jeho sexuální chování, aniž si to kdo příliš uvědomuje. Tomu se mateřská škola, i kdyby chtěla, nevyhne. Princip sociálního učení a nápodoby zde působí obdobně jako v rodině. Proto ani učitelka nemůže říci, že se sexuální výchovou nezabývá – to se může týkat pouze toho, co shrnujeme pod tzv. sexuální poučení. I když učitelka toto poučení neprovádí, koná mnohé, co se sexuální výchovou souvisí – a to jak v kladném tak v záporném smyslu.

Je možno vynechat ono slovní „poučení“ o rozdílu pohlaví, vysvětlení vzniku života a další okolnosti; to však znamená odmítnout dítěti odpověď na otázky, které se týkají toho, co kolem sebe vidí. Tyto otázky předškolnímu věku právem přísluší a jen vyjímečně nezaznějí v mateřské škole nahlas.

Jistě je jednodušší a přirozenější, může-li učitelka např. při vysvětlování toho, jak přicházejí děti na svět, navázat na rodiče, kteří dítěti doma vysvětlili, jak to bylo, když se právě ono a právě jim narodilo. Pokud děti mají tyto poznatky a znají okolnosti svého narození (event. narození svých sourozenců), není v mateřské škole problém hovořit s nimi o těchto skutečnostech v obecnější rovině, tj. jak přicházejí děti na svět.

To konkrétní, co se týká nejintimnějších oblastí sexuality, patří samozřejmě do soukromí rodiny a mateřská škola zde nemůže a ani nechce rodinu nahrazovat.

Lze shrnout, že tam, kde je sexuální výchova dítěte v rodině v pořádku, jsou položeny základy, na nichž může mateřská škola dále stavět a stát se výchovným spojencem a partnerem rodičů.

Bez obav a rozpaků se pak i v mateřské škole může sexuální výchova odvíjet zcela nenuceně a přirozeně vést děti ke zdravému chápání sexuality (Smolíková, aj. 1997, s. 10 – 13).

4. 1. Spolupráce s rodiči

Protože rodiče mají nezadatelné právo rozhodovat, jak bude jejich dítě vychovááno, je zapotřebí s nimi úzce spolupracovat. V oblasti sexuální výchovy, kde mateřská škola vstupuje do rodinného soukromí více než v jiných oblastech, je spolupráce s rodinou nezbytná. Skutečným východiskem k programu sociosexuální výchovy v mateřských školách by proto měla být včasná dohoda mezi školou a rodinou, průběžná informovanost a spolupráce.

Je správné a taktické, aby učitelky s rodiči na toto téma pohovořily. Měly by jim sdělit především informace, které chtějí dětem předat – sexuální poučení (např. pohlavní rozdíly, vznik života a narození dítěte, nebezpečí pohlavního

zneužití) a jeho konkrétní rozsah, popř. se s rodiči dohodnout, zda a co z oblasti sexuálního poučení může zajistit mateřská škola a co a jak by měla zabezpečit rodina. Vzájemný dialog umožňuje předejít možnému nedorozumění a vyhnout se tak zbytečným konfrontacím, a tak pomáhá podnítit zájem rodičů o včasnou sexuální výchovu jejich dětí.

Je na učitelkách, aby se snažily ty rodiče, kteří mají pochybnosti o správnosti věci, přesvědčit a podnítit je ke společné práci.

Problémy mohou nastat např. ve výchově dětí z nábožensky orientovaných rodin, kdy rodiče mohou nesouhlasit s tím, aby jejich dítě získalo jakékoli sexuální poučení. I když rodiče mají právo se rozhodnout, je zřejmé, že jejich děti žijí v obdobných podmínkách jako ostatní děti, že jsou vystaveny stejným rizikům a že náboženská orientace rodičů sama o sobě neznamená, že jsou ve výchově k partnerství, manželství a rodičovství lepšími vychovateli. I oni se – stejně jako jiní rodiče – mohou dopouštět výchovných chyb a omylů, i když třeba jiných, specifických. I oni by měli odpovědně zvážit, co je pro jejich děti skutečně nejlepší. Tam však už kompetence učitelky nesahají.

Poněkud jinou úlohu v sexuální výchově dítěte může přijmout mateřská škola v případě, že rodina ve své funkci zpravidla oslabená, svou přirozenou roli v sexuální výchově dítěte neplní. Takováto rodina většinou nespolupracuje s mateřskou školou ani v jiných oblastech a je obtížně přístupná jakékoli pomoci a vlivu.

I v sexuální výchově platí, že v těchto případech by se měla učitelka trvale a opakovaně pokoušet o navázání kontaktu s rodiči a podnítit je k řádné péči o dítě. Tam, kde se to nedaří, zůstává na učitelce, přistoupí-li i k sexuální výchově s profesionálním nadhledem a dokáže svou zvýšenou péčí o dítě alespoň částečně vyrovnat a nahradit to, co v rodině schází. Je v zájmu dítěte, aby tomu tak bylo (Smolíková, aj., 1997, s. 25 - 26).

Jestliže rodiče nemají právě vhodné rodičovské postoje nebo jestliže jejich výchovné zásady jsou přinejmenším „zvláštní“ a nesouměřitelné s běžnými

normami okolní společnosti, dítě v mateřské škole poznává to, co je běžné a normální.

Už tím, že je ze svého rodinného prostředí vzdáleno na určitou část dne, je oslabován vliv nevhodného chování či nevhodných postojů jeho rodinných vychovatelů. Přitom je tu i těmto rodinným vychovatelům dána příležitost porovnat své názory a praktiky s názory paní učitelek, tj. s pracovníky speciálně vzdělanými, poučenými, profesionálními a zpravidla i zkušenými (Matějček, 1996, s. 49).

4. 2. Metody a prostředky ve výchově dětí

Jak může mateřská škola přispět ke zdravé sexuální výchově? V zásadě jsou to následující možnosti:

1. Jako kolektivní zařízení může udělat mnoho zejména pro sociální rozvoj dítěte, resp. Pro rozvoj jeho sociálního citění a chování, neboť poskytuje dítěti v porovnání s dnešní malou rodinou odlišné sociální podmínky – takové, které jsou z hlediska sociosexuální výchovy zvláště vhodné (nabízí dítěti širší společenské prostředí, společenství dětí obou pohlaví, společnost vrstevníků, popř. i dětí mladších nebo starších apod.) Těžiště sexuální výchovy v mateřské škole spočívá právě v oblasti výchovy sociosexuální, která navazuje na výchovu citovou, jejíž doménou je rodina.

2. Mateřská škola, resp. učitelka může obohatit sexuální výchovu dobrým vzorem či příkladem mateřského přístupu, klidného a kulturního chování a za všech okolností citlivého a sympatizujícího jednání, zejména má-li k dětem opravdový citový vztah a smysl po jejich individuální potřebě.

3. Učitelka je schopna připravit pro děti program sexuální výchovy a vhodnou formou s patřičným taktem a citem pro soukromí jim zprostředkovat potřebné zkušenosti, informace, poznatky, dovednosti a návyky.

Pro práci učitelky to znamená, že by měla volit takové výchovné postupy a prostředky, kterými může zajistit,

- aby základní citové a sociální zkušenosti, které děti v mateřské škole získají byly příznivé,
- aby prostředí mateřské školy poskytovalo dětem vhodné vzorce sociálních a sociosexuálních vztahů a způsobů chování,
- aby děti získal v mateřské škole potřebné poznatky a informace.

Mezi životními projevy a aktivitami, které plně odpovídají mentalitě dítěte předškolního věku, zaujímá výsadní postavení dětská hra. Právě hra a všechny činnosti, které dítě jako hru prožívá, jsou nejčastější náplní života dítěte v tomto období.

Pro sociosexuální výchovu dětí předškolního věku jsou významné zejména hry, při kterých si děti hrají společně. Tyto skupinové hry, zejména napodobivé či námětové (rolové), umožňují dětem učit se nejen sociálně komunikativním dovednostem, zdravému prosazování svých oprávněných zájmů i toleranci k přáním a potřebám druhých, ale i nejrůznějším sociálním rolím, včetně rolí pohlavně rozlišených. Mezi těmito hrami jsou velice známé a u dětí poměrně časté a oblíbené hry se sociosexuální tematikou. Tyto hry přispívají k výchově k mateřství a rodičovství, neboť se zde děti učí citlivému, něžnému a láskyplnému jednání, starostlivé péči i odpovědnosti.

Mezi další oblíbené skupinové hry patří hry z lékařského prostředí, tzv. hry na doktora, na nemocnici, na porodnici apod. Z hlediska sexuální výchovy jsou tyto hry příležitostí k poznávání lidského těla, jeho zdraví i nemoci.

Vedle napodobivých a námětových her může při sexuální výchově hrát významnou roli samozřejmě také svět pohádek.

Prostřednictvím pohádek lze vést děti poznávání dobra a zla, rozlišování toho, co je možno přijmout a co je třeba odmítnout. Pohádkové postavy i oblíbené hračky anebo loutky jsou pro děti rádcem i vzorem, mohou být i dobrým zprostředkovatelem sdělení.

Zvláštní význam v sexuální výchově může sehrát v předškolním věku velice oblíbená práce s obrázky. Stejně jako her, loutek či hraček je možno využít různých jednoduchých vyobrazení, která názorně dětem představí skutečnosti a situace, jež chceme dětem přiblížit (např. lidské tělo, vývoj dítěte v těhotenství, situace ze života rodiny a péče o dítě, nebezpečné okolnosti, ohrožující situace a jejich řešení).

Dialog mezi dítětem a dospělým lze dobře rozvíjet také např. vymýšlením příběhů na určité téma (např. myslí si, že jsi maminka,...že jsi sám na světě,...).

Svůj význam mají činnosti kresebné, které mají děti ve velké oblibě. Kresby velice nápadně odrážejí rodinné prostředí, citové zázemí, event. pocity frustrace. Mohou tak být především dobrým prostředkem poznání rodinného prostředí dítěte.

Pro doplnění výchovného působení je možno využít i vhodné filmy (video). Vždy je však třeba program pečlivě vybírat a připravit děti na to, co uvidí.

V některých otázkách sexuální výchovy je nezbytné uplatnit vedle vysvětlení a poučení také přímý nácvik dovedností a reakcí na situace, neboť samotné vysvětlení zde nestačí, (např. chceme-li v dětech vypěstovat hygienické návyky potřebné k dostatečné péči o své tělo včetně jeho intimních částí).

Poněkud jinou situaci představuje úkol naučit děti, jak se chránit před devianty, před sexuálním obtěžováním a zneužitím (Smolíková, aj., 1997, s. 26 - 29).

5. Sexuální výchova a podpora zdraví ve vzdělávacích programech

Stejně jako rodiče a rodina, tak i škola, základní, střední a již i mateřská, má v oblasti sexuální výchovy velký význam a nezastupitelnou roli. Vědomosti, poznatky a detailní informace o sexualitě a její systematické předávání dětem a dospívajícím jsou součástí školního vzdělávání (Šilerová, 2003, s. 24).

5. 1. RVP PV

Dítě a jeho tělo

Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti biologické je stimulovat a podporovat růst a neurosvalový vývoj dítěte, podporovat jeho fyzickou pohodu, zlepšovat jeho tělesnou zdatnost i pohybovou a zdravotní kulturu, podporovat rozvoj jeho pohybových i manipulačních dovedností, učit je sebeobslužným dovednostem a vést je k zdravým životním návykům a postojům.

Dílčí vzdělávací cíle (co pedagog u dítěte podporuje)

- uvědomění si vlastního těla
- osvojení si věku přiměřených praktických dovedností
- osvojení si poznatků o těle a jeho zdraví, o pohybových činnostech a jejich kvalitě
- osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí, osobní pohody i pohody prostředí
- vytváření zdravých životních návyků a postojů jako základů zdravého životního stylu

Vzdělávací nabídka (co pedagog dítěti nabízí)

- zdravotně zaměřené činnosti (vyrovnávací, protahovací, uvolňovací, dechová, relaxační cvičení)

- jednoduché pracovní a sebeobslužné činnosti v oblasti osobní hygieny, stolování, oblékání, úklidu, úpravy prostředí apod.
- činnosti zaměřené k poznávání lidského těla a jeho částí
- příležitosti a činnosti směřující k ochraně zdraví, osobního bezpečí a vytváření zdravých životních návyků
- činnosti relaxační a odpočinkové, zajišťující zdravou atmosféru a pohodu prostředí
- příležitosti a činnosti směřující k prevenci úrazů (hrozcích při hrách, pohybových činnostech a dopravních situacích, při setkávání s cizími lidmi), k prevenci nemoci, nezdravých návyků a závislostí

Očekávané výstupy (co dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže)

- zachovávat správné držení těla
- vědomě napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru a přizpůsobit jej podle pokynu
- ovládat koordinaci ruky a oka, zvládat jemnou motoriku (zacházet s předměty denní potřeby, s drobnými pomůckami, s nástroji, náčiním a materiálem, zacházet s grafickým a výtvarným materiálem, např. s tužkami, barvami, nůžkami, papírem, modelovací hmotou, zacházet s jednoduchými hudebními nástroji apod.)
- zvládnout sebeobsluhu, uplatňovat základní kulturně hygienické a zdravotně preventivní návyky (starat se o osobní hygienu, přijímat stravu a tekutinu, umět stolovat, postarat se o sebe a své osobní věci, oblékat se, svlékat, obouvat apod.)
- zvládat jednoduchou obsluhu a pracovní úkony (postarat se o hračky, pomůcky, uklidit po sobě, udržovat pořádek, zvládat jednoduché úklidové práce, práce na zahradě apod.)
- pojmenovat části těla, některé orgány (včetně pohlavních), znát jejich funkce, mít povědomí o těle a jeho vývoji, (o narození, růstu těla a jeho proměnách), znát základní pojmy užívané ve spojení se zdravím, s pohybem a sportem
- rozlišovat, co prospívá zdraví a co mu škodí; chovat se tak, aby v situacích pro dítě běžných a jemu známých neohrožovalo zdraví, bezpečí a pohodu svou ani druhých

- mít povědomí o významu péče o čistotu a zdraví, o významu aktivního pohybu a zdravé výživy
- mít povědomí o některých způsobech ochrany osobního zdraví a bezpečí a o tom, kde v případě potřeby hledat pomoc (kam se obrátit, koho přivolat, jakým způsobem apod.)
- zacházet s běžnými předměty denní potřeby, hračkami, pomůckami, drobnými nástroji, sportovním náčiním a nářadím, výtvarnými pomůckami a materiály, jednoduchými hudebními nástroji, běžnými pracovními pomůckami

Rizika (co ohrožuje úspěch vzdělávacích záměrů pedagoga)

- denní režim nevyhovující fyziologickým dětským potřebám a zásadám zdravého životního stylu
- nedostatečný respekt k individuálním potřebám dětí (k potřebě pohybu, spánku, odpočinku, látkové výměny, osobního tempa a tepelné pohody, k potřebě soukromí, apod.)
- nerespektování rozdílných tělesných a smyslových předpokladů a pohybových možností jednotlivých dětí
- neznalost zdravotního stavu a zdravotních problémů dítěte
- absence či nedostatek řízených pohybových aktivit vedoucích k osvojení nových pohybových dovedností
- nevhodné prostory pro pohybové činnosti a nevhodná organizace z hlediska bezpečnosti dětí
- nedostatek či zkreslení elementárních informací o lidském těle, o jeho růstu a vývoji, o funkcích některých částí a orgánů, o zdraví i možnostech jeho ohrožení, způsobech ochrany zdraví a bezpečí
- nevhodné vzory chování dospělých v prostředí mateřské školy
- nedostatečně připravené prostředí, nedostatečné vybavení náčiním, nářadím, popř. nedostatečné využívání vybavení a dalších možností apod. (RVP PV, 2004).

5. 2. Program Zdravá MŠ

Zdravá mateřská škola vychází z obecného cíle výchovy ke zdraví. Z dítěte se má stát člověk, který se bude chovat ke zdraví svému i druhých jako k nenahraditelné hodnotě a předpokladu pro plnohodnotný a smysluplný život.

Odvozuje obsah výchovy ke zdraví z přirozených témat, jako je lidský organismus, psychika a osobnost, mezilidské vztahy, vztahy ke světu, společnosti a přírodě. To všechno ovšem na úrovni srozumitelné a dosažitelné předškolnímu dítěti.

Při aplikaci cílů a obsahu výchovy ke zdraví uplatňuje zřetel ke svým vlastním vnitřním a vnějším podmínkám.

Cílem výchovy ke zdraví v mateřské škole je, aby dítě:

1. mělo návyky a dovednosti, které mu umožní
 - samostatnost v hygieně a sebeobsluze,
 - pochopení vlastní identity a začlenění do rodiny a nejbližšího okolí,
 - globální orientaci ve vlastních tělesných pocitech a duševních stavech;
2. mělo dovednosti a návyky chování, které mu umožní správně reagovat v situacích, jež by mohly ohrozit jeho integritu a zdraví;
3. mělo základní návyky a dovednosti zdravého životního stylu a v běžných životních situacích umělo rozlišit, co je s ním v souladu, a přizpůsobit tomu své chování.

Témata čerpá ze vztahů dítěte k sobě samému, k ostatním lidem, ke světu:

1. Ve vztahu k vlastnímu tělu:

- porozumět tělu, jeho pocitům, potřebám a ohrožením

- tělo odpovídá na prožitky (radost, strach)
- rozlišování částí těla
- smyslové orgány
- sexuální výchova
- jak přicházíme na svět
- o vnitřních orgánech a jejich funkcích
- o nemoci a zdraví.

2. Ve vztahu k vlastní osobnosti:

- identita
- situační role dítěte
- sebepoznávání typu temperamentu, sklonů a vloh
- sebeovládání
- zdravé sebevědomí a sebedůvěra
- sebeobrana.

3. V sociálních vztazích:

- matka, otec, rodiče, sourozenec, prarodiče
- svatba, manželství, rodina, soužití
- destruktivní chování, rozvod
- kamarád, známý, cizinec, nepřítel
- mateřská škola, učitelka, kuchařka, školník, spolužáci
- obec, sousedé, listonoš, prodavač,...

4. Ve vztazích ke světu:

- okolní příroda, krajina
- Země, vesmír
- neživá příroda
- život, zdraví, nemoc, smrt
- vzduch, voda, oheň
- Slunce, počasí
- rostliny, zvířata, člověk, národ, rasa.

Společenství mateřské školy a rodiny:

Zdravá mateřská škola rozvíjí společenství mateřské školy a rodiny jako nejsilnější záruku účinnosti projektu podpory zdraví. Společenství vzniká prolínáním vlivů z rodiny do MŠ a opačně. Je možné jen na základě vzájemné tolerance, partnerství a otevřenosti.

Zdravá mateřská škola zná a bere v úvahu kvalitu prostředí, v němž dítě žije, a snaží se svými prostředky nedostatečné vlivy nahrazovat, škodlivé kompenzovat a přínosné podporovat.

MŠ nabízí rodině podněty, dovednosti, inspirace.

Rodina nabízí škole seznámení s výchovným stylem, hlubší poznání dítěte, pronikání reality do prostředí MŠ (Havlíková a kol., 1997, s. 74 – 92).

6. Primární prevence

Upozornit své dítě na možná rizika sexuálního zneužívání je nejen prozíravé, ale přímo nutné. Existující nebezpečí je třeba brát vážně, abychom mu mohli čelit, jak náleží, a přitom bez přehánění. Nejdůležitější je udržet si smysl pro správnou míru, volit pokud možno zlatou střední cestu a nepropadat lhostejnosti ani podezřavosti. Rodičovský strach nesmí pokazit vaší ratolesti dětství.

Nevědomost není ráj blaženosti. Samozřejmě že si žádný rodič nepřeje svého potomka strašit a způsobit tak, že bude nedůvěřivý vůči lidem, se kterými se zná. Ostatně celých 90% dětí zůstává tímto problémem nedotčeno. Ale pokud svým dětem nevysvětlíme jejich práva i možné bezpráví, kterého se mohou od některých lidí dočkat, ponecháváme je, aby samy a bez jakékoli přípravy čelily úskokům potencionálního násilníka.

V poučenosti je síla – když svému dítěti vysvětlíte, jaká nebezpečí a s nimi spojená ublížení by ho mohla potkat, vyzbrojíte ho zároveň prostředky, jichž bude moci použít na svoji ochranu, bude-li toho někdy zapotřebí (Chalke, 2000, s. 96 - 98).

6. 1. Nebezpeční „přátelé“ dětí

Již před začátkem školní docházky, asi tak mezi čtvrtým a pátým rokem, musíme děti varovat přiměřeným a pro ně pochopitelným způsobem před *sexuálně úchylnými lidmi*.

Některé formy sexuálních úchylek dospělých jsou totiž zaměřeny na děti. Především jde o pedofilii – pohlavní zneužívání dětí. Proto děti varujeme před cizími lidmi, kteří se chovají laskavě a chtějí se zalíbit, například tím, že si dětmi hrají. Spíše než lákání dárkem zneužijí takoví lidé dětské ochoty k pomoci se zavazadlem nebo nákupem, aby je odvedli do svého bytu.

Častěji však větší škody na zdraví dítěte bývají zapříčiněny dramatizací odhalené události v rodině, škole a jiném okolí, případně při policejním vyšetřování.

Na rozdíl od relativně „málo nebezpečné“ klasické pedofile je značně nebezpečná kombinace se sadismem (pedofilní sadismus). Zde hrubá agrese proti dítěti, mnohdy končící smrtí, je pro sadistu zdrojem sexuální slasti.

Rodiče musí svému dítěti vysvětlit, že nikdo mimo rodinu, se s ním nesmí mazlit, dávat mu pusy, hladit ho dotýkat se ho tak jak to dělá jeho máma a táta. Žádný cizí člověk na to nemá právo. Pokud by se tak k němu někdo choval, musí to hned mámě nebo tátovi říci (Pšenička, 1994, s. 98 - 99).

Poslední výzkumy upozorňují na velice varovnou skutečnost, že nejméně jedna ze čtyř dívek a jeden z deseti chlapců jsou ve věku do třinácti let nějakým způsobem sexuálně obtěžováni. Deset procent všech obětí je mladších šesti let. Více než sedmdesát procent těchto případů mají na svědomí lidé dítěti známí (příbuzní, nevlastní rodiče nebo osoby najaté na hlídání). Dítěti musíme nejpozději ve čtyřech letech vysvětlit rozdíl mezi vhodnými a nevhodnými dotyky. Dítě by se mělo umět samo rozhodnout, které dotyky jsou příjemné a které ne, nepříjemné dotyky pak důrazně odmítnout. Žádný dospělý nemá právo dotýkat se přirození dítěte nebo požadovat, aby se dítě v těchto místech dotýkalo jeho. Neměli bychom opomenout také důrazné varování před cizími lidmi, kteří dítě lákají do auta nebo na osamělá místa. Ani výtahem by dítě nemělo jezdit s cizí osobou bez doprovodu (Uzel, článek)

Různých forem pohlavního zneužívání dětí se nedopouštějí jen cizí, neznámí lidé. Statisticky mnohem častěji hrozí nebezpečí od členů rodiny, příbuzných či jiných osob dítěti známých, jako jsou např. učitelé, vedoucí různých kroužků či dětských táborů. Existuje také možnost komerčního zneužití dětí a dospívajících, tedy zapojení do prostituce či pornografie.

Již malé děti je nutné na možnost zneužívání upozorňovat a zároveň je učit, jak se bránit. Rodiče mohou mít strach, že děti vyděsí, když je začnou před sexuálním zneužíváním varovat. Pokud budeme děti pouze strašit „**zlým pánem, který jim slíbí bonbony, někam je zatáhne a pak jim ublíží**“, aniž jim dáme dostatek informací a opakovaně vysvětlíme jejich práva, děti se skutečně budou bát. Často úplně zbytečně.

Můžeme dětem vysvětlit, že některým dospělým lidem dělá velmi dobře, když se mohou dotýkat dětí, osahávat jejich pohlavní orgány nebo když je nutí, aby se dotýkaly pohlavních orgánů dospělých. Takovéto doteky ovšem dětem ubližují a jsou přísně zakázané. Vzájemné laskání a doteky na intimních místech je vyhrazeno jen dospělým mezi sebou a jen když se mají rádi a je to oběma příjemné. Mezi dospělými a dětmi je to nepřipustné. Měli bychom dětem také říci, že dospělí, kteří takto ubližují dětem, ji také často vyhrožují, že to nesmějí nikomu říct. Vysvětlíme dětem, že i přes toto vyhrožování nám to **mají** říci.

Je nezbytné děti důsledně naučit názvy pohlavních orgánů, utvrzovat je v jejich právech v této oblasti a opakovaně zdůrazňovat, jak se mají takovým situacím vyhýbat, například nechodit nikam s cizími lidmi. Dítě musí vědět, že jeho tělo včetně pohlavních orgánů patří jen jemu a nikdo cizí nemá právo se ho dotýkat, stejně tak ho nikdo nesmí nutit, aby se dotýkalo cizích pohlavních orgánů, ani mu za to nesmí nic nabízet. Zároveň je zapotřebí zdůrazňovat, že pokud dojde k jakémukoliv pokusu o zneužívání (pro děti použijeme výraz například **ubližování**, který je jim srozumitelný), může dítě vše s důvěrou rodičům říci a nemusí se bát. (Bohužel, kromě případů, kdy pachatelem je sám rodič.)

V souvislosti s prevencí zneužívání je nutné zmínit i to, že děti bychom neměli nutit ani k tělesným projevům přízně vůči rodičům nebo příbuzným, pokud sami nechťejí. Nenuťme dítě k mazlení s rodiči či líbání tetičky, je-li mu to nepříjemné. I tím sami dáváme najevo úctu k jeho právům. Sami musíme respektovat to, co se dítěti snažíme vštípit. Pokud ho k něčemu takovému nutíme, dáváme nepřímo najevo, že jeho práva v této oblasti nerespektujeme. Tím jejich platnost zpochybňujeme, čímž dítě snadno zmateme. Pak se může stát, že dítě o možném zneužití nikomu neřekne ani se mu nebrání, neboť se domnívá, že vlastně nejde o nic zlého. Dítě nedokáže, na rozdíl od dospělých, rozpoznat závažnost různých situací. Je tedy důležité, aby mělo jasná vodítka pro své chování. Tím mu pomůžeme nepodlehnout nátlaku, a tak alespoň do jisté míry čelit rizikovým situacím (Šilerová, 2003, s. 74-76).

6. 2. Sexualita a právo

Ničím nezpochybnitelný význam sexuální výchovy pro mladou generaci bývá konfrontován se stanoviskem některých rodičů, kteří se všemožně brání tomu, aby se jejich dětem dostaly ve škole potřebné informace.

Veškeré akce proti sexuální výchově ve školách vycházejí z pozic práv rodičů. Zapomíná se přitom na fakt, že právo rodičů své děti vychovávat a tudíž řídit život dětí je dáno rodičům ku prospěchu těchto dětí a jen z těchto pozic je možné toto právo uplatňovat a realizovat. Práva rodičů jsou odvozena od jejich péče o děti a jsou omezena nadřazeností zájmů dítěte.

V této souvislosti vzniká otázka, do jaké míry je tento postup rodičů správný, důvodný či zda je vůbec v souladu s právem.

Zákon o rodině vymezuje obsah rodičovské zodpovědnosti jako právo dítě vychovávat, právo dítě zastupovat, správu záležitostí dítěte, vyživovací povinnost, určení jména a příjmení dítěte. Nezletilé dítě vychovávají zásadně oba rodiče. Když rodiče spolu nežijí nebo manželství jeho rodičů bylo rozvedeno rodičovská zodpovědnost zůstává oběma rodičům zachována, pokud soud nerozhodne jinak.

Úmluva o právech dítěte v článku 3 stanoví, že zájem dítěte musí být nejprřednějším hlediskem při jakékoliv činnosti, týkající se dětí. Podle článku 13 má dítě právo na informace všeho druhu a podle článku 24 má právo na vzdělání. Konkrétně je tímto článkem státům uloženo, aby mimo jiného zajistily výchovu k plánovanému rodičovství. Protože si lze jen stěží tuto výchovu představit jinak než-li v rámci školy, má tímto způsobem stát na ústavněprávní úrovni jasně vymezenou povinnost provádět na školách sexuální výchovu. Samozřejmě jde o obsah a nikoliv označení, takže kupříkladu rodinná výchova či výchova k plánovanému rodičovství tento požadavek splňuje. Jen na okraj je třeba připomenout, že podle Úmluvy o právech dítěte, která jsou součástí právního pořádku České republiky, se za dítě považuje každá osoba mladší osmnácti let.

Podle Čl. 33 odst. 1 Listiny základních práv a svobod má každý právo na vzdělání. Podle Čl. 32 odst. 4 téže Listiny je péče o děti a jejich výchova právem rodičů. Z tohoto článku však nelze dovodit, že by bylo přípustné v rámci realizace

práva výchovy bránit dítěti v realizaci jeho práva na vzdělání nebo ho v tomto právu omezovat. Na 13. světovém sexuologickém kongresu, který se konal v červnu roku 1997 ve Valencii, byla jeho účastníky přijata Deklarace sexuálních práv a to jako výzva, aby každá společnost vytvářela takové podmínky, které by uspokojovaly potřeby plného rozvoje jednotlivce a respektovaly sexuální práva. Těchto práv zmíněná deklarace formuluje devět, mezi kterými je i " právo na dostatečnou sexuální výchovu od narození a během životního cyklu". Tohoto procesu by se měly zúčastnit všechny společenské organizace.

Podobně i Charta sexuálních a reprodukčních práv IPPF (International Planned Parenthood Federation), jejímž řádným členem je česká Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu (SPRSV) vymezuje právo na informace a vzdělání.

Každý má právo na přístup ke vzdělání a k pravdivým informacím týkajícím se jeho sexuálního a reprodukčního zdraví, práv a odpovědnosti, které berou v úvahu specifika jeho pohlaví, nejsou stereotypní, a jsou sdělovány objektivním, kritickým a pluralistickým způsobem. Každý má právo na dostatečné vzdělání a informace, aby bylo zajištěno, že jakékoliv rozhodnutí týkající se jeho sexuálního a reprodukčního života, bude činěno s jeho plným, svobodným a informovaným souhlasem. Každý má právo na plnou informovanost o relativních přednostech, nebezpečích a účinnosti všech metod regulace porodnosti a prevence neplánovaných těhotenství.

I když neexistuje v žádném českém právním dokumentu právo na sexuální výchovu, existuje však právo na vzdělání a toto ústavní právo zcela vyčerpávajícím způsobem pokrývá i sexuální výchovu. Odpůrci sexuální výchovy operují nejčastěji tvrzením, že sexuální výchova náleží rodičům a nikoliv škole. Přitom v naprosté většině rodin stále nedochází k tomu, co by se dalo vážně považovat za sexuální výchovu.

Samozřejmě je nezbytné vymezit určité dílčí otázky sexuální výchovy z hlediska věku a tudíž i přiměřenosti, formy a obsahu jednotlivých informací. Nezbytné je i stanovit do kterých tříd jaký výklad zařadit a kdo bude výuku realizovat.

Tyto otázky a jejich řešení jsou plně v kompetenci pedagogů. Nicméně je třeba dodat, že pedagog musí k vysvětlování otázek, spojených s lidskou reprodukcí přistupovat s notnou dávkou etiky, ohleduplnosti a být si vědom citlivosti tématu (Mitlöhner, 2003).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7. Průzkum informovanosti dětí předškolního věku v oblasti sexuální výchovy

7. 1. Cíle a předpoklady praktické části

Hlavním cílem praktické části bude vytvoření analýzy, která v prostředí mateřské školy naznačí připravenost dětí v oblasti rodinné a sexuální výchovy před vstupem do základní školy. Mapuji zde informovanost dětí, kterou získají z rodiny a z mateřské školy. Výsledky průzkumu budou nabídnuty mateřským školám v dané lokalitě k dalšímu využití při tvorbě či úpravě vzdělávacího programu. Práce by tak měla být orientována pro využití v praxi, což je též jedním z důležitých cílů praktické části práce.

Předpoklady praktické části

Při přípravě vlastního výzkumu vycházím z následujících předpokladů:

- 1) Předškolní děti z mateřské školy mají nedostatečné znalosti z rodinného prostředí v sexuální výchově, před vstupem do základní školy.
- 2) Předškolní děti z mateřské školy mají nedostatečné znalosti z rodinného prostředí v oblasti prevence sexuálního zneužívání.
- 3) Předškolní děti z mateřské školy, které byly se sexuální výchovou v MŠ seznámeni, mají dostatečné znalosti před vstupem do základní školy. Mají výrazněji profilované postoje ke zdraví a ke svému tělu, mají všípeny znalosti v prevenci sexuálního zneužívání.

7. 2. Metody a techniky sběru dat

Jako metodu výzkumu jsem použila řízený rozhovor, ve kterém analyzuji dopady rodinné výchovy a školní výchovy na oblast rodinné a sexuální výchovy.

Rozhovor je technikou reaktivní povahy, což znamená, že zkoumaná osoba ví, že je předmětem výzkumu, a proto může dojít ke zkreslení. Respondent může například pociťovat stud a může odmítnout spolupráci.

Vyžadované informace jsou získávány v přímé interakci s respondentem. Rozhovor může být prováděn tváří v tvář (Somr, 2006, s. 12).

Praktická část s dětmi se odehrála v průběhu jednoho týdne, kdy jsem prováděla veškeré činnosti podle připraveného tématického celku a to v mateřské škole Velká Chyška.

Před tímto týdenním celkem proběhlo mé setkání s rodiči dětí, kde jsem je seznámila s průběhem činností, s možnostmi dětských otázek, jejich příležitostí si s dětmi promluvit. Rodiče tuto možnost přijali s nadšením, z jejich strany jsem se nesetkala s žádnými problémy či rozhořčením. I v průběhu týdne mi rodiče oznamovali, jak se děti doma o sexuální výchově baví, co vypráví a předvádějí názorně. Děti se postupně seznamovaly s tematikou rodinné a sexuální výchovy.

Rozhovor s dětmi se odehrál další týden po absolvování tématického celku. Chtěla jsem mít jistotu, že děti si vše zapamatovaly a v případě neúspěchu, jsem byla připravena činnosti s dětmi opakovat.

Rozhovor tvořily tyto otázky:

- 1) *Co to znamená, když se řekne rodina?*
- 2) *Umíš pojmenovat části svého těla?*
- 3) *Kdo se může dotýkat tvého těla?*

4) *Co uděláš, kdyby ti chtěl někdo ublížit?*

5) *Víš jak přichází miminko na svět?*

Rozhovory s dětmi proběhly v prosinci 2008. Zúčastnilo se 14 dětí ve věku od 5 do 7 let. Sedm z Mateřské školy v Košetících (bez tématických činností) a sedm z Mateřské školy Velká Chyška (týdenní tématický celek). Výběr dětí byl náhodný.

7. 3. Charakteristika vzorku respondentů průzkumu a prostředí

7. 3. 1. Charakteristika mateřských škol a lokalit jejich umístění

Charakteristika obce Košetice

Obec Košetice se 700 trvale žijícími obyvateli se nachází téměř na samém konci kraje Vysočina při hranici s krajem Středočeským u trasy silnice směr Pelhřimov - Praha. Její místní část je osada Nová Ves. Zakladatelem obce byl rod vladky Košety, od jehož jména je odvozen název obce. První historicky doložená zmínka o obci je datována rokem 1352. Osada Nová Ves vznikla později.

Parcelací vrchnostenských dvorů byly v roce 1787 založeny osady Krasolesí a Nový Dvůr, které jsou dnes jako Nová Ves místní částí obce Košetice. Obec na přelomu 13. a 14. století byla vystavěna do tvaru podkovy se spádem k východu. Na panství Košetice se vystřídalo mnoho majitelů.

Obec má zřízenou Základní a mateřskou školu. Jediným podnikem v obci je Agropodnik a. s., zaměřený na zemědělskou výrobu, kde část občanů pracuje. Ostatní musí za prací dojíždět.

Mateřská škola Košetice

Mateřská škola Košetice má dvě třídy a zřizovatelem je obec Košetice. Tato MŠ je v obci jediná a je spojená se základní školou.

Mateřská škola je umístěna na kraji obce, kde byla postavena teprve nedávno, při opravě ZŠ. Jedná se o přízemní budovu, kde jsou pěkné a prostorné třídy. Obklopuje jí rozlehlá zahrada s hracími prvky. Třídy jsou věkově rozlišené. První třídu navštěvují děti ve věku tří až pěti let. Druhou třídu navštěvují děti předškolního věku (6-7 let). O mateřskou školu je velký zájem ze strany rodičů a tak jsou třídy plně obsazeny. Kapacita tříd je 25 dětí.

Charakteristika obce Velká Chyška

Obec Velká Chyška se nachází 6 km severně od Pacova, mezi Vyklanticemi a Pacovem. V obci žije trvale 310 obyvatel, takovýmto počtem obyvatel se řadí

Velká Chyška na třetí místo v počtu obyvatel v mikroregionu. Historie obce, jako u většiny obcí regionu sahá do 14. století. K historickým památkám patří zejména kostel sv. Jana Křtitele, který byl postaven v roce 1898 v pseudorománském slohu. Kostel je nově opravený a tvoří dominantu obce, která je viditelná z okolí. Nejhezčí pohled se vám naskytne ze Samšína, Bratřic, Pacova a Lesné.

Po sportovní stránce v obci funguje sportovní fotbalový klub a Sbor dobrovolných hasičů. Zvláště Sbor dobrovolných hasičů má značnou historii, jelikož funguje již od roku 1878. V dnešní době pracuje část obyvatel v zemědělství, většina však dojíždí za prací do Lukavce, Pacova či Pelhřimova.

Mateřská škola Velká Chyška

Mateřská škola (dále již jen MŠ) sídlí v jednopatrové podsklepené budově, kde se nachází i Místní úřad. MŠ je jednotřídní. Budova splňuje všechny bezpečnostní a hygienické normy. Veškeré vybavení školy je hygienicky nezávadné, estetické a odpovídá počtu dětí.

Vnitřní prostory školy jsou uspořádány s ohledem na kapacitu dětí. Pro třídu jsou k dispozici 2 místnosti, které slouží jako herna, jídelna a ložnice. Ke třídě přísluší šatna a umývárna společně s toaletami. Sklad hraček a materiálu je umístěn v malé komoře ve vstupní místnosti. V herně jsou vytvořeny hrací koutky, které děti využívají ke skupinovým či individuálním hrám a skýtají rovněž určitý prostor pro relaxaci a soukromí dětí.

V přízemí je kancelář, sociální zázemí, úklidové zázemí pro domovnici a kuchyň, kde se vaří a ze které se servíruje strava pro děti (je propojená výdejním okýnkem s hernou).

MŠ je postavena na kraji obce Velká Chyška, v blízkosti silnice vedoucí směrem na Pacov. K MŠ náleží též přiléhající zahrada. Zahrada má vybavení odpovídající potřebám dnešní doby – kryté pískoviště, zahradní domek, houpačky či skluzavku. Před hlavním vchodem do budovy MŠ je menší uzavřená a upravená předzahrádka.

MŠ má v obci dobrou pověst, která je dána i její dlouholetou tradicí. MŠ Velká Chyška je spádovou MŠ. Děti navštěvující MŠ dojíždí z okruhu asi 10 km. Jedná

se např. o tyto obce: Hořepník, Samšín, Přáslavice, Bratřice, Lesná, Útěchovice pod Stažičtím, Cetule, Útěchovičky.

7.3.2. Charakteristika vzorku respondentů

MŠ Velká Chyška

Počet dětí

Dívky	Chlapci
2	5

MŠ Košetice

Počet dětí

Dívky	Chlapci
3	4

7.4. Prezentace a interpretace výsledků

7.4.1. Vyhodnocení řízeného rozhovoru s dětmi

Otázka číslo 1.

Co to znamená, když se řekne rodina?

MŠ Velká Chyška

Nejčastěji se objevovala odpověď, kde děti vyjmenovaly členy rodiny. Bylo zajímavé, že už nevyjmenovávaly domácí zvířata, ale upozornily mne na to, že rodina nemusí být úplná (dvě dívky a čtyři chlapci).

MŠ Košetice

Nejčastěji děti vyjmenovávaly maminku, tatínka a domácí zvířátka. Dvě dívky zařadily i babičku, dědu, tety a strýce.

Otázka číslo 2.

Umíš pojmenovat části svého těla?

MŠ Velká Chyška

Nejčastější odpovědí bylo vyjmenování částí těla, včetně pohlavních orgánů (hned mne čtyři děti upozornily na to, že na pohlavní orgány jim nikdo nesmí sahat).

MŠ Košetice

Nejčtenější odpovědí bylo vyjmenování částí těla, kromě pohlavních orgánů (odpověděl pouze jeden chlapec).

Otázka číslo 3.

Kdo se může dotýkat tvého těla?

MŠ Velká Chyška

Nejčastější odpověď dětí byla maminka, tatínek, lékař. Ale hned mne upozornily, že když se jim to nebude líbit, tak můžou říct NE.

MŠ Košetice

Zde byla častá odpověď dětí maminka, tatínek, babička.

Otázka číslo 4.

Co uděláš, kdyby ti chtěl někdo ublížit?

MŠ Velká Chyška

Nejčtenější odpovědí byl popis, jak budou křičet, utíkat, upozorní dospělého (kdokoliv bude nablízku) a řeknou to doma rodičům nebo prarodičům.

MŠ Košetice

Nejčastější odpověď byla, že to řeknou mamince. Jedna odpověď zněla, že to řeknou staršímu bratrovi a ten si to s ním vyřídí (chlapec).

Otázka číslo 5.

Víš jak přichází miminko na svět?

MŠ Velká Chyška

Tady se nejčastěji objevoval popis o malinkém vajíčku v maminčině bříšku. Děti si nejvíc zapamatovaly popis jak miminko v bříše roste (velikost jako hrášek, kuřátko, králíček,...). Nejvíce se objevila odpověď, že miminko přijde na svět v porodnici a pak si pro ně tatínek přijede.

MŠ Košetice

Nejčastější odpověď byla, že miminko jim dá pan doktor v porodnici. Jedna odpověď byla, že ho přinese čáp, další odpověď, že jim ho přinesl Ježíšek.

8. Závěry výzkumu

Předpoklad číslo 1.

Předškolní děti z mateřské školy mají nedostatečné znalosti z rodinného prostředí v sexuální výchově, před vstupem do základní školy.

Tento předpoklad se potvrdil. V MŠ Košetice děti nejčastěji odpovídaly pouze v jednoduchých a zkrácených verzích, tak jak se to naučily doma v rodině. Lidské tělo dokázaly popsat pouze v jednoduchém popisu, o svém pohlaví se samostatně nevyjadřovaly, při popisování svého těla a ukazování na určité části, dokázaly pojmenovat všechny kromě svého pohlaví. Toto se mi zdá u takto starých dětí jako naprosto nedostačující.

Předpoklad číslo 2.

Předškolní děti z mateřské školy mají nedostatečné znalosti z rodinného prostředí v oblasti prevence sexuálního zneužívání.

Tento předpoklad se potvrdil. V MŠ Košetice děti podle odpovědí nemají základní znalosti o ochraně svého zdraví (pouze co se týče zdravotní – co jíst, jak se chránit před úrazy, neubližovat druhým,...).

Rodiče je nepoučili jak se bránit v případě sexuálního obtěžování, co dělat, jak se zachovat (že v takovém případě to není tajemství a musí se jim svěřit,...). Neví co dělat v přímém ohrožení (křičet, upozornit na devianta další dospělou osobu,...). Z tohoto je vidět nedostatečná informovanost dětí. Děti by měly mít tyto skutečnosti zafixované do paměti, rodiče by se k tomu měli často vracet a upozorňovat na další možné důsledky.

Předpoklad číslo 3.

Předškolní děti z mateřské školy, které byly se sexuální výchovou v MŠ seznámeny, mají dostatečné znalosti před vstupem do základní školy. Mají výrazněji

profilované postoje ke zdraví a ke svému tělu, mají vštípeny znalosti v prevenci sexuálního zneužívání.

I tento předpoklad se potvrdil. V MŠ Velká Chyška, kde jsem činnosti na rodinnou a sexuální výchovu prováděla, jsem měla možnost pozorovat, jak děti postupně získávají tyto poznatky, vědomosti a dovednosti. I po delší době, když máme možnost a příležitost, si ověřuji, zda jim tyto poznatky zůstaly. Rodiče se zde kladně zapojili a poznatky dětí z MŠ dále prohlubovali. Rodiče mi v postupných rozhovorech prozradili, že v jejich případě by spíše vyčkávali a určitě by spoléhali na základní školu.

Závěr

Téma sexuální výchovy je velmi složité a obsáhlé. Podle uvedených autorů se již celé generace před námi s tímto tématem potýkaly, ať již po dobrém či po zlém. Na děti působí nejen rodina, ale i mateřská škola a především média.

Zde mají rodiče šanci média využít jako ukázkou „co by se mohlo stát“. U dětí je nedostatečná informovanost, neví jak se zachovat v určitých situacích, nedokáží si tyto situace ani představit a neuvědomují si, co by se jim mohlo stát.

Jsem ráda, že jsem dostala možnost sexuální výchovu v MŠ uskutečnit. Dlouho jsem nemohla sehnat zaměstnání v oboru a tak bylo těžké přemlouvat učitelky z jiných mateřských škol k metodice v sexuální výchově. Paní učitelky se k tomuto tématu tvářily dosti rozpačitě, žádná z nich si to nechtěla v praxi vyzkoušet. Někde jako důvod uváděly nesrovnalosti s rodiči, jinde to byl jejich osobní ostych. Po svém nástupu na místo ředitelky MŠ Velká Chyška, jsem po poradě s rodiči absolvovala s dětmi připravený tematický celek a byla jsem nadšená. Děti všechny činnosti a poznatky přijímaly, bylo to pro ně nové a především hravé. Děti jsou dychtivé po nových informacích. I pro mne to byla nová zkušenost. Pokud se tyto činnosti předají citlivě a bez ostychu, dokáží děti zaujmout a vštípit jim nové poznatky, které budou potřebovat pro svůj další život a mohou je předávat dál.

Aby tyto činnosti byly pro děti zajímavější využila jsem jako motivace cvičení s padákem. Toto cvičení je v některých mateřských školách nové, někde se s ním ještě nesetkali. Mě se tyto činnosti s padákem velmi osvědčily a tak je mohu ostatním učitelkám vřele doporučit. Proto jsem toto cvičení nechala i ve svých přípravách tematického celku.

Všechny tyto činnosti by se měly v mateřské škole využívat. Pomůže to dětem vštípit si základy rodinné a sexuální výchovy, budou znát jak chránit své zdraví, jak se bránit proti ohrožení.

Později pro ně nebude takový problém říci „NE“, budou vědět na koho se mají obrátit když se něco stane, budou znát své tělo. Budou se umět rozhodovat a nenechají se ovlivnit okolím.

Proto by měla v této oblasti mateřská škola úzce spolupracovat s rodinou a nenechat se zastrašit zastaralými názory. Rodiče určitě toto uvítají.

SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY

ČÁP, J., aj. Psychologie pro učitele. Portál, Praha, 2007,

ISBN 978-80-7367-273-7

HAVLÍNOVÁ, M., a kol., Zdravá mateřská škola. Portál, Praha, 1995,

ISBN 80-7178-048-0

CHALKE, S., Umíte se bavit se svým dítětem o sexu?. Albatros, Praha, 2000,

ISBN 80-00-01071-2

JANIŠ, K., K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky.

Pardubice, Sborník z kongresu, SPRSV, 2006

JAROŠOVÁ, D., a kol., Trendy v ošetrovatelství II. ZSF Ostrava, 2003,

ISBN 80-7042-341-2

MATĚJČEK, Z., Co, kdy a jak ve výchově dětí. Portál, Praha, 1996,

ISBN 80-7178-085-5

MELGOSA, J., Umění výchovy dítěte. Advent – Orion, Praha, 2003,

ISBN 80-7172-613-3

MITLÖHNER, M., Sexuální výchova a právo. Pardubice, Sborník z kongresu

SPRSV, 2003

PAULÍK, K., Vývojová psychologie pro doplňující pedagogické studium.

PF Ostrava, 2004

PRŮCHA, J., a kol., Pedagogický slovník. Portál, Praha, 2003,

ISBN 80-7178-772-8

PŠENIČKA O., Sexuální výchova v rodině. Hnutí rodina, Pardubice, 1994,

ISBN 80-901524-1-4

RAŠKOVÁ, M., Děti předškolního věku a jejich představa o lásce a rodině.

Pardubice: Sborník z kongresu, SPRSV, 2004

SMOLÍKOVÁ, K., a kol., Než se dítě zeptá...Program sexuální výchovy dětí

předškolního věku. Portál, Praha, 1997, ISBN 80-7178-132-0

ŠILEROVÁ L., Sexuální výchova – Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě.

Grada, Praha, 2003, ISBN 80-247-0291-6

ŠTĚRBOVÁ, D., Přístup k dětské sexualitě – zamyšlení a podněty.

Pardubice, Sborník z kongresu, SPRSV, 2005

Internetový odkaz:

www.rodina.cz, RAŠKOVÁ, M., Pohledy na sexuální výchovu předškolních dětí.
2005

www.planovanirodiny.cz, RAŠKOVÁ, M., a kol., Základy sexuální výchovy
v mateřské škole a v přípravě preprimárního vzdělávání

www.planovanirodiny.cz, UZEL, R., Sexuální výchova

www.vuppraha.cz

www.rvp.cz/soubor/RVP_PV

PŘÍLOHY K PRAKTICKÉ ČÁSTI

Tématický celek

Rodinná výchova a základy sexuální výchovy

(příloha č. 1)

Autor: Libuše Marková

Charakteristika a cíle tématického celku:

Cílem tématického celku je podporovat a rozvíjet pozitivní sociální vztahy v rodině, seznamovat děti s tím, co pro ně znamená domov, jaké je citové pouto k jednotlivým členům rodiny (matka, otec, sourozenci,...), seznámit se s rozdíly mezi oběma pohlavími po *stránce tělesné, psychické i sociální*, uvědomit si své tělo, ale i své pocity, seznámit se možným nebezpečím a jak se chránit.

Očekávané výstupy:

Mít povědomí o narození člověka

Uvědomit si příjemné a nepříjemné prožitky, jejich projevy v rodinném prostředí

Mít poznatky o těle člověka a jeho vývoji

Vědět jak odmítnout komunikaci, která je nepříjemná

Vědět jak se bránit násilí a ponižování, umět se rozhodovat v krizových situacích

Dokázat vyjádřit svůj nesouhlas v nepříjemné situaci

Časový rozsah:

5 dní

Věková skupina:

Děti 5 – 7 let

Padák – rozvoj pohybu a týmové spolupráce

Padák je vhodná pomůcka zejména pro rozvoj prostorové orientace a komunikace ve skupině

Druhy cvičení:

- a) Úvodní část - zahřátí**
- b) Rozcvičení, posilování, protažení**
- c) Orientace v prostoru, poznávání barev atd.**
- d) Relaxace**

a) úvodní část - zahřátí

- ❖ děti drží padák oběma rukama
- ❖ chůze (běh) v kruhu vlevo, vpravo (obměna drží padák pouze jednou rukou – pravá, levá), pozpátku
- ❖ poskoky po kruhu vlevo, vpravo (snožmo, bokem, po jedné noze – pravá, levá)
- ❖ chůze či poklus ke středu padáku a zpět
- ❖ chůze po kruhu ve výponu, ve dřepu (možno i ke středu padáku a zpět)
- ❖ chůze, běh přes vymezený prostor (doporučuji, aby se některé děti otočily ve směru chůze, běhu)
- ❖ padák se může držet u ramen, u pasu, nad hlavou apod.
- ❖ podbíhání pod padákem - děti se postaví kolem padáku a plynule jej v pomalém stejnoměrném rytmu zvedají nad hlavu a zase spouštějí dolů, vedoucí určuje děti, které podbíhají v době, když je padák nahoře, rozpočítejte děti na první, druhý, třetí (na kompot – ovoce, švestky, jablka, hrušky, ...) – a říkejte pouze čísla (ovoce), která si mají vyměnit místa – buď podběhnout pod padákem – formou „škatule škatule hejbejte se“ a najít libovolné volné místo, nebo při chůzi v kruhu popoběhnout na místo, které se před dítětem uvolnilo, popř. oběhnout celý kruh až ke svému místu – běh je delší a náročný a není důležité vyhrát

❖ Napínat, povolovat padák, měnit držení okraje padáku (horní, spodní), ruce překřížené, ruce od těla dál, blízko těla, držet padák jednou rukou. Napnutý padák posunovat vlevo, vpravo. (Tato cvičení lze provádět v sedě i v leže). V sedu držet padák ve vzpažení, úklony vpravo, vlevo. Stát bokem k padáku, různými kroky, poskoky se otáčet.

Motivace: letadlo, stěrače, vrtule – malé, velké, motýlci, lokomotiva, zametací auto, ...

b) rozcvičení, posilování, protažení

- ❖ děti drží padák oběma rukama čelem ke středu, stoj spojný, položit padák na zem, předklon dolů, stoj, vzpažit
- ❖ obměna – stoj rozkročný, přednožný, zánožný, levou či pravou pokrčmo
- ❖ děti zády ke středu, padák drží za zády, ve výši sedu (stoj spojný – dřep, krok vpřed levou, pravou a zpět, výpon, ruce zapažit, zpět)
- ❖ obměna – stoj na levé a pravé noze
- ❖ padák drží ve výši ramen (stoj spojný – vzpažit, výpon – dřep, krok vpřed levou – zpět, krok vpřed pravou – zpět)
- ❖ obměna – přednožení, zanožení, unožení, střídavě levou, pravou, krok vpřed pokrčmo
- ❖ padák drží ve vzpažení (stoj spojný – úklony, vpravo, vlevo, obměna při úklonu krok pravou, levou)
- ❖ děti ve stoj spojném levým (pravým) bokem k padáku, padák drží levou (pravou) rukou, vzpažit levou – krok vpravo (vlevo) – upažit – zpět, vzpažit levou – podřep – obrat čelem vzad – zpět, kruh levou rukou (s padákem), podél těla dopředu (předpažení – vzpažení – zapažení – připažení)
- ❖ děti čelem ke středu padáku, sed pokrčmo na podložce, napnout levou nohu (pravou) – vzpažit – zpět, leh – předpažit poníž – zpět – opakovat)
- ❖ děti čelem ke středu padáku, sed pokrčmo na podložce, vzpažit, padák drží oběma rukama, hlava na zemi, čelo opřené o podložku – zvednout ruce s padákem 10 centimetrů nad zem, obměna levou, pravou rukou, či zvedat levou, pravou nohu

Motivace: jakkoliv je možno si upravit dle vlastních potřeb a fantazie

- **Jablíčka** – tři jablíčka na jabloni, jedno výš, jedno níž, třetí v trávě a to sníš (padák držíme u pasu, pak ho dáme postupně nahoru, opět k pasu a nakonec dolů)
- **Myška a hodiny** – bim bam bim, leze myška do hodin, bam bim bam, protáhla se a je tam (padák nahoru, k pasu, dolů a v podřepu dokola, postupně se zvedat, když bude padák nahoře, krok dopředu a nechat na sebe padák padnout)
- **Ementál** – na stole je kousek sýra a v tom sýru samá díra, jestli je ti pochuti, sněz ho na tři kousnutí – raz dva tři - chodit dokola – v polovině řkanky obrátit na druhou stranu, kousnutí – postavit se čelem ke středu a postupně jakoby chytat do ruky směrem do středu padáku čím dál tím více látky)
- **Ratata** – **ratata ratata** pošťák klepe na vrata, rataty rataty psaní leží pod vraty (skákat po kruhu doleva, pak doprava)

c) orientace v prostoru, poznávání barev a podobně

- ❖ děti čelem ke středu, padák drží oběma rukama, každý u jedné barvy, na povel vedoucí se „zelení“ posunou po směru hodinových ručiček ke své barvě
- ❖ obměna – běh po kruhu, probíhání pod padákem, prolézání pod padákem „po čtyřech“, prolézání po břiše, v podřepu, pozadu, poskoky, po jedné noze apod.
- ❖ trychtýř – míček na padák – děti se snaží, aby míček vypadl/ nevypadl
- ❖ objíždka – na padák se vhodí velký míč – děti se snaží, aby „objížděl“ velký kruh po obvodu (mexická vlna)
- ❖ na padák se vhodí více míčků, molitanových kostek, drátěnek, plyšáků apod. děti se snaží, aby nevypadly (obměna – co nejrychleji vypadly) – na místě, ve dřepu, otočení zády, přebíhají prostor, ...
- ❖ velmi důležité je (a to i pro ostatní cvičení), aby se pravolevá orientace procvičovala na obě strany

d) relaxace - uklidnění

- ❖ lze provádět s hudebním doprovodem i bez něho, různá uklidňující cvičení

Motivace: na vlnkách rybníka, moře, na pláži, na louce, ...

HRÝ

Hra - Svátek slimáků – prší a v tom lijáku začal svátek slimáků, slunce vyšlo na zahrádku, udělalo konec svátku - chodit po kruhu , slunce vyšlo – chodit ve výponu s padákem nad hlavou, pak v podřepu a nakonec položit padák na zem a lehnout si na něj (zklidnění).

Hra - Na bublinu

Děti to je novina, přiletěla bublina.

Bublina se nafukuje, a přitom pěkně vykračuje.

Přeletěla přes náš dům, udělala prásk a bum! (Dívejte se děti, jak bublina letí, letí, ...)

Podívejte děti, jak bublina letí!

Děti chytí padák oběma rukama a jdou do středu padáku, tam zůstanou stát a začnou říkat říkanku, během slov: bublina se nafukuje jdou postupně k okraji padáku, poté chytí padák jednou rukou a postupně po obvodu zrychlují až udělají bác. (několikrát opakovat). Po hře se děti položí na padák a odpočívají (zklidnění - relaxace).

Hra - Chůze po moři

Děti se rozestoupí kolem padáku, uchopí jej za okraj oběma rukama a provedou dřep. Mírným pohybem předloktí vzhůru a dolů rozvlní padák jako mořskou hladinu.

- vybrané dítě musí přejít rozvlněnou hladinu
- totéž s přeběhem
- učitelka vybere dvě nebo několik dětí a ti musí přejít rozvlněnou hladinu současně

- vybrané děti přebíhají padák po vybraných barvách

Hra - Kdo je žabák

Úkol: manipulace s padákem v rytmu, paměť, posilování vzájemných vztahů ve skupině, (udržet oči zavřené)

Pomůcky: padák

Popis hry: Děti stojí se zavřenýma očima kolem padáku, každé drží poutko padáku. V rytmu říkanky pohybují padákem nahoru a dolů:

Skáče šipky, lomeňáka, (ze vzporu dřepmo stoj, vzpažit – padák vzhůru)

za večerů koncert kváká. (vzpor dřepmo – padák leží na zemi)

Na rybníku pod hrází, (stoj, vzpažit)

když měsíček vychází. (vzpor dřepmo pustit padák)

Paní učitelka během říkanky dotykem označí žabáka, který se v rybníčku (pod padákem) schová. Když vyjde měsíček, děti mohou oči otevřít a hádat, kdo je žabákem.

❖ Hra - Jak jsem se narodil

- nafoukneme padák a všichni si vlezou dovnitř
- uvnitř je útulno a teploučko, stěny jsou maminkino břicho
- rozhovory, jak tam asi miminko leží, jak se mu tam líbí

Děti mohou zůstat sedět na padáku a povídat si na dané téma (pokud sedí na padáku, tak nikam neodbíhají, poslouchají a méně vyrušují).

CO JE TO RODINA

1. den tématického celku

Hlavní záměr:

- rozvíjení vztahu dítěte k vlastní osobě (samostatnost, sebeuvědomování)
- obohacování dětského slovníku, soustředění a citlivé vnímání textu
- posilování schopnosti citového vztahu k rodině
- vytváření povědomí o pracovních činnostech členů rodiny
- výtvarně zachytit své zkušenosti z prostředí (domov)

Náměty činností vedoucí k naplňování záměrů a cílů

- Poslech ukázky z knihy M. Motlová, *Adam půjde do školy, 2002*. Kapitola „U nás doma“ – obrázky k četbě (ilustrace v knize), otázky o rodině:

- Co je to rodina?
- Kdo do ní patří?
- Kolik je vás doma?
- Kdo je u vás nejmenší?
- Jak se jmenuje vaše rodina?

- Děti si nakreslí svůj dům a pak do něj vyberou z hromádky kamínků symboly členů rodiny – ...,vyber si kameny místo všech, kteří jsou u Vás doma, a dej je do domu...“ povídáme si nad obrázky (v malé skupince dětí nebo individuálně)

- Jak se rodiče starají, aby jejich děti byly zdravé?
 - chodí na procházky, hraje si s nimi, čtou jim pohádky, odpovídají na otázky, učí je znát všechno kolem sebe, jezdit na kole,...
 - Může se stát, že dítě nemá vlastní rodiče?
 - Může se stát, že má dítě jen jednoho rodiče?
 - Jsou různé rodiny: dítě může žít jen s jedním rodičem nebo s oběma, s „druhými“ rodiči, s babičkou, dědečkem, sourozenci,... Všichni se mají rádi, dělají si navzájem radost, samotným by jim bylo smutno

Ukázka obrázků, kde jsou různé typy rodin, různě početné (někde oba rodiče, někde jen jeden)

- Kresba u stolečků, děti kreslí vlastní rodinu, kdo do ní patří, koho mají rádi – místo kamínků dokreslí postavy rodiny a kamínek dají při odchodu ze školky mamince, tatínkovi, sourozencům.

Očekávané výstupy:

Děti si vytvořily povědomí o pracovních činnostech v rodině

Děti dokáží popsat rodinu, z koho se skládá, kdo do ní patří

U dětí byl posílen citový vztah k rodině

MÁME SE RÁDI

2. den tématického celku

Hlavní záměr:

- rozvíjet schopnost pojmenovávat některé bezprostředně vnímané věci, osoby ..., pomoc při objasňování obsahu určitých slov
- rozvíjení hygienických návyků
- posilovat kladné citové vztahy k rodině a okolí
- pěstovat schopnost umět odmítnout komunikaci, která je dítěti nepříjemná
- podporovat rozvoj schopnosti dětí bránit se násilí, ponižování ..., vést děti k správnému rozhodování v krizových situacích
- obohacovat dovednosti dětí při manipulaci a hry s loutkou, rozvíjet dialogy dětí prostřednictvím loutky

Náměty činností vedoucí k naplňování záměrů a cílů

- Využití maňásků – navázat na předchozí den (každý má svou rodinu – maminku, tatínka, sourozence, babičku,...)
 - jsou různé rodiny (opakovat z předchozího dne, rodiny lidí, zvířat,..), všichni se mají rádi, dělají si navzájem radost, samotným by jim bylo smutno
- Maminka a tatínek se také mají rádi.
 - Když má někdo někoho rád, je mu s ním dobře, dává mu svou lásku najevo – říká mu hezká slova, chce s ním být, chce si s ním povídat, hrát si.
Chce se také mazlit, dotýkat se. To se hodí jen mezi lidmi, kteří k sobě mají blízko (maminka, tatínek, dítě, rodiče, nejbližší přátelé). I dítě vyjadřuje svou lásku mazlením, dotykem.
 - Každý má někoho rád – rodiče, kamarády, zvířátko. Dává mu najevo svou lásku a je rád, když cítí, že i ten druhý má rád jeho. – využít maňásků – pantomima – vyjádřit lásku, jak dáš najevo, že máš někoho rád (pohlazení, úsměv,...)

• **Kdo se může dotýkat mého těla?**

- Těla dítěte se může dotýkat maminka nebo tatínek, když se dítě koupe, když se poraní, když je nemocné, když se obléká,...někdy také paní učitelka, když je to potřeba (když dítě něco samo nezvládne, když je nemocné či poraněné), pan doktor nebo paní doktorka (bývá u toho sestřička nebo maminka),...
- Nikdo cizí se s dítětem nesmí mazlit, žádat po něm nebo ho nutit, aby se svléklo či odhalilo pohlavní orgány, nikdo cizí si nesmí pohlavní orgány prohlížet či se jich dotýkat
- Rozvíjet přirozený stud dítěte a posilovat jeho sebeúctu (každý má právo na své soukromí a stud)
- Učit děti rozlišovat hovor a chování v důvěrném prostředí a na veřejnosti (co se hodí doma, co ve školce, mezi dětmi,...) – využít maňáska
- Cvičit s dětmi přímé odmítnutí důvěrností, které jsou mu nepříjemné, cvičit schopnost říci „ne, nechci“. (to platí i v případě, že se mu nelíbí důvěrnosti za strany příbuzných – například pusinkování tetiček,...) – přímý nácvik s maňáskem – řekni mu co se ti nelíbí – jako pohybová hra v prostoru

Očekávané výstupy:

U dětí se rozvinuly hygienické návyky.

Děti se naučily jak odmítnout komunikaci, která je jim nepříjemná.

Děti se dokáží správně rozhodnout v krizových situacích.

ZNÁM LIDSKÉ TĚLO

3. den tématického celku

Hlavní záměry:

- rozvíjet poznatky a dovednosti dětí v péči o tělesnou čistotu, zdraví; upozorňovat na nebezpečí; znát části lidského těla a jejich funkce; výtvarně ztvárnit lidskou postavu
- upozorňovat na důležitost tělesné čistoty, na vhodných příkladech vysvětlovat co je zdravé a co není
- obohacovat slovník dětí o neznámá slova
- podpora dětské komunikace s okolím; nenásilně odstraňovat ostych při styku s cizí osobou
- získávat povědomí o potřebě chránit si své zdraví i zdraví svých kamarádů

Náměty činností vedoucí k naplňování záměrů a cílů

- Navázat na předchozí den - povídání o tom, kdo se může dotýkat mého těla
 - hra – Popletený nemocný – učitelka ukazuje části těla a nesprávně pojmenuje, děti jí opravují – možno jako pohybová hra
- Těla jednotlivých lidí se liší tvarem, velikostí, barvou pleti, liší se tělo mužské a ženské (chlapci a děvčata)
 - naučit pojmenovat i pohlavní orgány (nejprve zvolit dětské hovorové termíny, na které jsou děti zvyklé v rodině (pindík, bimbálek, fifinka, lulinka,...), později dětem vysvětlit termíny, které užívají dospělí (pohlavní úd, varlata, penis, prsa, klín, pochva, vagina ...) = nemusí pojmenování užívat aktivně, důležité je seznámení s pojmenováním před vstupem do ZŠ
 - využít při popisu těla knihu - M. Motlová, *Adam půjde do školy*, 2002. Kapitola „Znáš své tělo?“ – ilustrace

- Kolektivní hra – obkreslení postavy dítěte – při vybarvování správně pojmenovávat – využití fantazie barev

Očekávané výstupy:

U dětí byly rozvinuty poznatky a dovednosti o lidském těle.

Děti chápou důležitost tělesné čistoty.

MOJE TĚLO (ČISTOTA, ZDRAVÍ, RŮST)

4. den tématického celku

Hlavní záměry:

- celkový obraz o těle - pojmenování jednotlivých částí, funkce; seznamovat se s funkcí některých orgánů, uvědomovat si odlišnosti lidského těla (dítě, dospělý ...); seznamovat s potřebami lidského těla
- rozvíjet schopnost vyjádřit souhlas i nesouhlas v různých situacích
- podporovat rozvoj schopnosti dětí bránit se násilí, ponižování
- upozorňovat děti na možná nebezpečí okolí (úrazy, ochrana zdraví ...); upevňovat pocit jistoty a bezpečí; protidrogová prevence (nebrat si nic od cizího člověka ...); vést děti k tomu, aby se dokázaly bránit projevům násilí; upevňování sebevědomí dětí; při záporných situacích umět požádat o pomoc dospělého

Náměty činností vedoucí k naplňování záměrů a cílů

- Navázat na předchozí den – už umíme pojmenovat části svého těla, ale o tělo se musí pečovat
 - každý dbá o čistotu svého těla (vyprávění podle obrázků)
- Rozhovor s dětmi – učíme se sledovat své tělo (zrak, dotyk), včetně pohlavních orgánů, zachytit jejich poranění nebo změny
 - spolupráce s rodiči, nestydět se mluvit o svém těle
(s kým si o tom popovídat: učitelka, maminka, tatínek, lékař, případně prarodiče, určitě se nesvěřovat neznámým lidem,...)
- Seznámit děti s nebezpečím, která jejich tělu hrozí (nebezpečí pohlavního zneužití). Převedení pohádky *O neposlušných kůzlátkách*
 - navázat na varování rodičů,
 - co bylo cílem vlka (ublížit)
 - Podobné situace se stávají i u lidí. Tak jako žije mezi zvířátky „zlý vlk“, tak žijí mezi námi lidé, kteří se svým chováním podobají zlému vlku. Tak jako vlk, i oni se snaží malé, důvěřivé a nezkušené

děti vylákat. Různě se maskují: vydávají se třeba z policisty a říkají, že vyšetřují, za zdravotníky, kteří sledují zdravotní stav dětí. Někdy vystupují jako lidé, kteří potřebují pomoc.

- Stejně jako vlk v pohádce i oni se snaží dostat do bytu nebo do domu, kde děti žijí, a to v době kdy nejsou doma rodiče a dítě je samo. Vymýšlejí si jména, vydávají se například za opraváře, který jde něco spravit, za doručovatele. Který něco přináší, nebo má vyřídit vzkaz.
 - Když se jim podaří důvěřivého chlapečka či holčičku vylákat a jsou s ním sami (v domě, v bytě, na odlehlém místě), chtějí se dítěte dotýkat na těle, chtějí, aby se dítě svléklo, sahají jim na pohlaví. Takové chování je pro děti nebezpečné, tyto lidé mu chtějí ublížit, zranit ho, způsobit mu bolest.
 - Nikdo nemá právo se dotýkat tělípka dítěte, zvláště jeho pohlaví, kromě maminky a tatínka,...(připomenutí hry z prvního dne – Kdo se může dotýkat mého těla)
 - jak se správně zachovat – opakovat odmítnutí „**ne, nechci**“, učit děti v takové situaci křičet, bránit se, kopat, utíkat (**nácvik situace**)
 - vysvětlit dětem , že je nutné se svěřit rodičům – o něčem takovém se nesmí mlčet, dítě (i když má určitý pocit viny) nebude potrestáno, musí vyhledat pomoc dospělých
 - využít obrázků z knihy K. Smolíkové, R. Hajnové - *Než se dítě zeptá*, 1997 – popis podle obrázků, vyprávění dětí
- Při pobytu venku s dětmi opakovat možná nebezpečí přímo v přírodě.

Očekávané výstupy:

Děti dokáží pojmenovat části těla včetně pohlavních orgánů.

Děti si uvědomují různých odlišností lidského těla v dětství a dospělosti.

Děti dokáží odmítnout nepříjemnou situaci a dokáží vyjádřit svůj nesouhlas.

Děti získaly základní znalosti o svých schopnostech a možnostech se bránit násilím.

Děti dokáží vyjmenovat skrytá nebezpečí a ví jak se zachovat v těchto situacích

JAK JSEM SE NARODIL

5. den tématického celku

Hlavní záměry:

- nenásilnou formou objasňovat dětem, jak přichází na svět
- podporovat kladný cit. vztah k rodině, prostředí, kde dítě žije
- vést děti k chápání významu ochrany života ve všech jeho formách

Náměty činností vedoucí k naplňování záměrů a cílů

- Navázat na předchozí den – už umíme pojmenovat části svého těla, známe odlišnosti mezi dítětem a dospělým (maminkou a tatínkem), víme jak vypadá tělo dítěte a dospělého
- Využít přirozených situací - těhotenství v rodině některého dítěte, situace kdy o těchto okolnostech děti hovoří samy nebo se ptají
- Úloha dvou rodičů pro narození dítěte
 - maminka a tatínek se mají rádi, mazlí se spolu, dávají si pusy,...
 - rodiče dítě moc chtějí a těší se na ně, maminka ví, že tatínek je hodný a že jí pomůže se o děťátko starat
 - maminka má v bříšku malinké vajíčko a to začne jednoho dne růst. Každá dospělá žena má v bříšku takové vajíčko schované a ono čeká až maminka najde hodného tatínka a řekne: teď můžeš začít růst.“
 - A ono roste...napřed jako špendlíková hlavička, pak jako hrášek, pak už má malinkou hlavičku, ručičky, nožičky, tělíčko. Stále roste – nejprve je veliké jako kuřátko, potom králíček... Celou dobu je schované v maminčině bříšku, je mu teplo a maminka ho chrání.
 - Než se děťátko narodí, má maminka a tatínek pro ně doma vše připravené – kočárek, postýlku,...(děti vyjmenovávají, co bude děťátko po narození potřebovat)
 - Všichni kolem maminky a tatínka se na děťátko těší, pomáhají. Pěkně si povídají, protože miminko v bříšku slyší, že je maminka spokojená a šťastná

- Nafoukneme padák a všichni si vlezou dovnitř
 - uvnitř je útulno a teploučko, stěny jsou mamince bříško
 - rozhovory, jak tam asi miminko leží, jak se mu tam líbí
 - Jak miminko roste, zvětšuje se i mamince bříško a děťátko pak vyroste tak, že je mu v bříšku těsno a je zvědavé jak to venku vypadá. Tak mamince zaklepe zevnitř na bříško (zaklepeme na padák). Maminka už na to čeká a rychle jede s tatínkem do porodnice.
- Vysvětlit okolnosti narození
 - miminko se narodí porodnici. Musí se dostat ven malým tunýlkem. A to je velká práce pro maminku i pro miminko. Proto je miminko tak unavené a pořád se mu chce spát. Sestřičky a maminka se o něj pěkně starají, přebalují je, oblékají a zabalí do peřinky, aby mu nebyla zima a maminka mu dá jíst.
 - Děťátko je moc malé, nemá zoubky a neumí kousat. Proto má maminka pro ně připravené ve svých prsech mléko. Miminko ví co má dělat a hned se napije. Maminka kojí své děťátko ráda.
- Využít textu (Než se dítě zeptá... od K. Smolíkové)
 - použít série obrázků o tom jak dítě roste v bříšku matky, jak ji tatínek odváží do porodnice, kde se děťátko narodí, kojení, ...
 - děti vypráví podle obrázků (opakují si)

Očekávané výstupy:

Děti mají základní znalosti o příchodu člověka na svět.

Děti dokáží rozpoznat co je k životu škodlivé a co prospěšné.

Děti se dokáží orientovat v dětských encyklopediích.

Děti chápou důležitost ochrany života ve všech jeho formách.

Evaluace

Téma je zpracované do časového úseku pěti dnů, ale lze jej upravit či rozvést. Základem bylo prožitkové učení, získávání vlastních zkušeností, které děti uplatňovaly v praktických situacích. Děti se učily spontánně i vědomě, radovaly se z toho, co dokázaly nebo zvládly. Tématický celek poskytl dětem možnost pro kooperaci a spolupráci, ale zároveň i dostatek osobní svobody a možností volby. Děti byly aktivní, téma je zaujalo.

- Hlavní cíle vzdělávání byly realizovány.
- Dětem byly nabídnuty možnosti výběru her a činností.
- Byla zajištěna vazba na rodinu (předchozí schůzka s rodiči).
- Spontánní a řízené aktivity byly vyváženy, z důvodu času byly některé aktivity vypuštěny nebo zkráceny.
- Aktivity měly charakter her.
- Děti byly aktivní, reagovaly spontánně a bez obav.
- Nejvíce je zaujalo téma 5. Jak jsem se narodil. Je vidět, že se nad tím hodně zamýšlejí, stydí se zeptat. Nebo se ptají, ale nikdo jim to nevysvětlí.
- Pomůcky pro děti byly připraveny učitelkou, do budoucna jsou pro MŠ zakoupeny hračky a materiál lépe vyhovující (MŠ nemá dostačující výtvarný materiál – vodové a temperové barvy, dále je nedostačující i didaktický materiál).
- Téma bylo pro děti natolik zajímavé, že přesahovalo do dalších týdnů, kdy děti formou hry měly možnost rozvíjet své poznatky:

ranní hry – „Na maminku a tatínka“ – zařizování domácnosti, úlohy v rodině, ...

„Budeme mít děťátko“ – přivezení miminka z porodnice, starost o miminko,...

„ U lékaře“ – lékařské vyšetření, jak se chováme v ordinaci,....

Bylo zajímavé pozorovat děti, kdy si navzájem vysvětlovaly to, co se v průběhu minulého týdne naučily a jak se navzájem opravovaly a kontrolovaly.

- Hodnocení rodičů – rodiče byli spokojeni, téměř všichni využili mé nabídky, aby nepropásli příležitost k rozhovoru s dětmi. Děti se rodičům svěřovaly s každým dnem (co dělaly a jak) a rodiče tak mohli odpovídat na dětské otázky.

Použitá literatura:

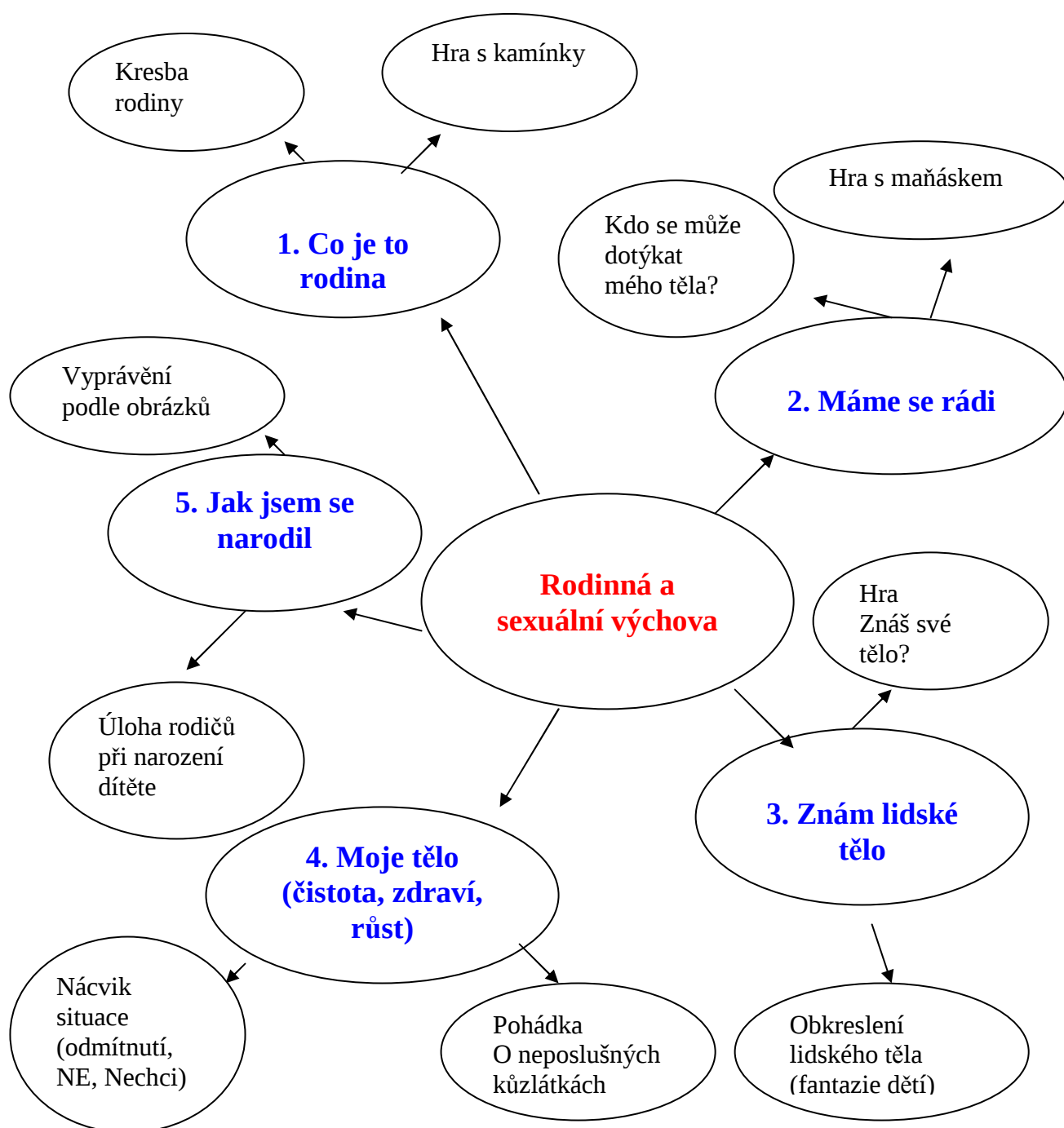
KREMSOVÁ, L., Padák – rozvoj pohybu a týmové spolupráce, zatím
nepublikováno(pro semináře vzdělávání uč. MŠ)

SMOLÍKOVÁ, K., a kol., Než se dítě zeptá...Program sexuální výchovy dětí
předškolního věku. Portál, Praha, 1997, ISBN 80-7178-132-0

Rodinná výchova, základy sexuální výchovy u dětí předškolního věku (myšlenková mapa tématického celku)

(příloha č. 2)

Autor: Libuše Marková

Fotografie z průběhu tématického celku

Příloha č. 3

Cvičení s padákem
nás provázelo
každý den.

Povídání o rodině.

Kresba u stolečků.

Hra s kamínky.

Děti se seznamovaly
s lidským tělem.

Vyhledávání v
encyklopediích.

Děti kreslily své
zážitky - různé
činnosti.

